

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Потреба суспільства у компетентних, кваліфікованих педагогах висуває нові вимоги до їхньої підготовки у вищому навчальному закладі. Як зазначається у законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», у Національній доктрині розвитку освіти, галузевих стандартах вищої освіти, Проекті Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. та інших нормативних документах, навчання у вищому педагогічному закладі має забезпечити якісну професійну підготовку майбутнього вчителя відповідно до державних освітньо-кваліфікаційних вимог, тобто засвоєння ним ґрунтовних професійних знань і вмінь, набуття досвіду застосування їх на практиці, формування готовності до неперервної освіти, самоосвіти й саморозвитку.

У цьому контексті набуває особливої важливості системне запровадження у навчально-виховний процес педагогічного вищого навчального закладу інноваційних дидактичних систем, технологій навчання, які відповідали б актуальним завданням та сучасній дидактичній парадигмі вищої освіти в Україні щодо підготовки кваліфікованого спеціаліста. Одна з таких технологій – технологія ситуаційного навчання, ґрунтована на різноаспектному опрацюванні студентами ситуаційних завдань, основу яких становить реальна педагогічна ситуація. У контексті цієї технології навчання зміст педагогічної ситуації одночасно не лише відображає певну практичну проблему, а й актуалізує у студентів комплекс знань і вмінь, необхідних для її розв'язання, надає їм можливість набути практичного, власного досвіду діяльності, зокрема творчої, що є найважливішою умовою формування у майбутніх учителів високого рівня професійної компетентності.

Відомо, що від якості підготовки майбутніх учителів початкової школи, їхньої готовності до розв'язання численних педагогічних ситуацій, що виникають у професійній діяльності, залежить загальна якість освіти молодших школярів як підґрунтя подальшого шкільного навчання. Зрозуміло, що формування у майбутніх учителів початкової школи уміння приймати правильне рішення у процесі виконання ситуаційного завдання потребує, насамперед, готовності викладачів ВНЗ до застосування вказаної технології навчання, тобто спеціальної організації активної навчально-пізнавальної діяльності студентів. Проте, аналіз масової практики навчально-виховного процесу вищих педагогічних навчальних закладів свідчить про недостатню увагу до запровадження інноваційних технологій, зокрема і технології ситуаційного навчання.

Методологічні й теоретичні дослідження щодо вдосконалення навчально-виховного процесу у вищих педагогічних навчальних закладах здійснювали такі вчені, як А. Алексюк, Л. Березівська, Вол. Бондар, М. Бурда, А. Вербицький, О. Глузман, С. Гончаренко, М. Євтух, В. Загвязинський, Н. Кічук, В. Кудіна, В. Лозова, О. Малихін, Ю. Мальований, О. Матвієнко, Н. Ничкало, В. Радул, О. Савченко, Г. Селевко, С. Сисоева, Л. Хомич та ін.

У Гарвардській школі бізнесу була розроблена система викладання методом конкретних ситуацій (Б. Барнс, К. Крістенсен, Дж. Хансен), нині затребувана у міжнародному масштабі. В Україні ця система викладання поширена у вищих навчальних закладах економічного спрямування як ситуаційна методика навчання

(Г. Каніщенко, Ю. Лопатинський, О. Сидоренко, Ю. Сурмін, П. Шеремета, В. Ягоднікова та ін.).

У сучасних дослідженнях зафіксоване використання технології ситуаційного навчання (з уживанням терміну «ситуаційна методика навчання») у контексті вивчення іноземних мов (А. Венгер, Л. Петрова та ін.); у процесі підготовки майбутніх інженерів (О. Лапузіна), управлінців (Р. Лепа), менеджерів (І. Аветісова), медичних працівників (І. Бубликова, З. Гапонова та ін.). Немало досліджень присвячено характеристикам педагогічних ситуацій та методиці їх розв'язання (І. Бех, О. Власенко, О. Демченко, І. Зязюн, Р. Карпюк, Л. Крамущенко, Л. Красюк, І. Кривонос, А. Кузьмінський, О. Матвієнко, О. Матюшин, В. Омеляненко та ін.).

Технологія ситуаційного навчання теоретично та методично пов'язана з більш розробленими в наукових джерелах технологіями проблемного, контекстового та інтерактивного навчання (А. Вербицький, О. Гулай, А. Духавнева, О. Єльнікова, С. Кашлев, А. Матюшин, О. Пометун, С. Півкін, Б. Райський, М. Слюсаренко, О. Топузов, О. Фурман та ін.).

Вивчення багатьох досліджень, пов'язаних із застосуванням сучасних технологій навчання, удосконаленням професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи (О. Антонова, Н. Бібік, Вол. Бондар, М. Вашуленко, А. Вербицький, П. Гусак, Л. Коваль, Я. Кодлюк, О. Комар, С. Мартиненко, І. Нікішина, І. Пальшкова, О. Пехота, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Савченко, С. Сисоєва, С. Скворцова, О. Топузов, В. Чайка, І. Шапошникова, В. Шахов та ін.), свідчить, що проблема застосування технології ситуаційного навчання, зокрема її дидактичні засади, у контексті підготовки майбутніх учителів початкової школи спеціально не розглядалася.

Отже, аналіз наукових джерел, нормативно-правових документів, практики підготовки майбутніх учителів початкової школи підтвердив актуальність проблеми і доцільність її дослідження. Насамперед, розв'язання потребують суперечності між:

— зрослими вимогами суспільства до освітньої кваліфікації випускників педагогічних вищих навчальних закладів, зокрема вчителів початкової школи, потребою суспільства у творчих педагогах, здатних ефективно діяти в нестандартних ситуаціях, та реальним станом теоретико-методичного забезпечення цього замовлення;

— достатнім теоретичним обґрунтуванням технологічного підходу у підготовці майбутніх учителів початкової школи та нестачею дидактичних і методичних розробок, практичних рекомендацій із зазначеного питання;

— реаліями педагогічної діяльності, які вимагають від учителя розвиненої здатності адекватно і мобільно реагувати на професійні ситуації, та традиційними підходами більшості викладачів педагогічних ВНЗ до підготовки майбутніх учителів початкової школи;

— об'єктивною необхідністю застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи, здобутками її застосування у підготовці фахівців різних спеціальностей і браком теоретичних розробок і практичного досвіду щодо розв'язання цієї наукової проблеми у педагогічних ВНЗ.

Отже, актуальність зазначеної проблеми, її недостатнє вирішення на теоретико-методологічному і методичному рівнях, а також необхідність вирішення вказаних

суперечностей зумовили вибір теми дослідження – «**Технологія ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи**».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складником комплексних тем: «Формування компетентного вчителя в умовах освітнього середовища вищого навчального закладу» науково-дослідної лабораторії педагогічної компетентності (державний реєстраційний номер 0111U007536) та «Формування патріотичних цінностей майбутніх учителів початкових класів у процесі навчання у ВНЗ» науково-дослідної лабораторії «Проблеми сільської початкової школи» (державний реєстраційний номер 0112U000174) Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Тему затверджено Вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 3 від 24 листопада 2008 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН України (протокол № 2 від 31 березня 2009 р.).

Мета дослідження полягає у теоретичному та експериментальному обґрунтуванні технології ситуаційного навчання та ефективності її застосування у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи.

Для досягнення цієї мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати наукові джерела з досліджуваної проблеми.
2. З'ясувати сутність і охарактеризувати компоненти технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи.
3. Визначити та обґрунтувати дидактичні умови застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи.
4. Вивчити стан запровадження технології ситуаційного навчання у практиці педагогічних вищих навчальних закладів.
5. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити дидактичну модель технології ситуаційного навчання та ефективність її застосування у підготовці майбутніх учителів початкової школи.
6. Розробити методичні рекомендації для викладачів, учителів-практиків і студентів вищих педагогічних навчальних закладів щодо застосування технології ситуаційного навчання.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах педагогічного вищого навчального закладу.

Предмет дослідження – дидактичні засади застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи.

Концепція дослідження. Мета дослідження, його науково-теоретичні засади, інтегративний характер проблеми зумовили необхідність визначення концептуальних основ наукового пошуку, які обґрунтовані на різних рівнях: методологічному, теоретичному та дидактико-методичному. Технологія ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи характеризується як окреме дидактичне явище, спеціально організована система інтерактивного навчання студентів, коректне застосування якої дає змогу підвищити якість педагогічної освіти.

Методологічний рівень дослідження цього явища відображає взаємодію і взаємозв'язок наукових підходів до вивчення проблеми, зокрема:

суб'єктний – дав можливість дослідити його у єдності *особистісно орієнтованого, акмеологічного та діяльнісного* аспектів, що становлять сутність методології сучасної гуманістичної педагогіки, дають змогу розглядати ситуаційну діяльність як специфічний спосіб професійної педагогічної самореалізації особистості, певну сукупність психодидактичних особистісних утворень і проектувати навчально-виховний процес у ВНЗ з урахуванням вимог її формування у майбутніх учителів початкової школи;

системний і технологічний – дали можливість охарактеризувати технологію ситуаційного навчання з позицій цілісності та взаємозумовленості її структурних компонентів як системи; визначити взаємозалежність, інтегрованість технології ситуаційного навчання з іншими технологіями навчання у цілісному процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи;

синергетичний – дав змогу здійснити аналіз функціонування окремих компонентів технології ситуаційного навчання як системи, виявляючи їх нелінійність, варіативність, відкритість, здатність до біфуркацій (роздвоєнь) з метою адаптації в конкретних умовах вищої педагогічної школи до вимог і особливостей підготовки майбутніх учителів початкової школи;

компетентнісний – зумовив необхідність визначення і обґрунтування якості підготовки студентів з позиції набуття майбутніми вчителями початкової школи здатності швидко реагувати на запити часу, досвіду при інтеграції і застосуванні знань, умінь у процесі прийняття рішень у педагогічній ситуації.

Теоретичний рівень дослідження визначив систему дефініцій та теорій, без яких є неможливим розуміння сутності педагогічного явища, що вивчається, його компонентів та функцій, і містить розробку, наукове обґрунтування дидактичної моделі технології ситуаційного навчання та її застосування у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи.

Дидактико-методичний рівень передбачав перевірку ефективності моделі технології навчання як складника системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності. Сукупність дидактичних умов, засобів, форм і методів, передбачених технологією ситуаційного навчання, була спрямована на актуалізацію загальної психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Результатом застосування технології ситуаційного навчання у педагогічному ВНЗ мала стати готовність майбутніх учителів початкової школи до розв'язання різноманітних педагогічних ситуацій у професійній діяльності. Оцінювання ефективності застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи було цілеспрямованим, системним, адекватним меті за методами та інструментарієм.

Окреслені концептуальні положення стали підґрунтям для визначення загальної **гіпотези** дослідження. Технологія ситуаційного навчання передбачає спеціальну організацію навчання, що ґрунтується на систематичному виконанні студентами різноаспектних ситуаційних завдань, основу яких становлять педагогічні ситуації, характерні для початкової школи. Запровадження технології ситуаційного навчання у дидактичну систему підготовки майбутніх учителів початкової школи дасть змогу підвищити рівень їхньої професійної компетентності та особистісної готовності до розв'язання педагогічних ситуацій.

Частковими гіпотезами, які конкретизують загальну, є припущення стосовно дидактичних умов системи експериментального навчання. Експериментальна система застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи в умовах педагогічного ВНЗ буде ефективною, якщо:

— викладачі будуть готові до застосування цієї технології навчання як з дидактичного, так із психологічного погляду;

— у навчанні використовується система спеціально розроблених з дотриманням дидактичних вимог ситуаційних завдань та сформованих кейсів;

— навчально-пізнавальна діяльність студентів у процесі виконання ситуаційних завдань організовується відповідно до обґрунтованих підходів.

Можливість оцінити ефективність застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи надасть моніторинг, спрямований на виявлення динаміки сформованості рівня їхньої готовності до розв'язання педагогічних ситуацій.

Для розв'язання поставлених у дослідженні завдань, перевірки сформульованої гіпотези застосовано комплекс **методів дослідження**:

теоретичні методи (аналіз, синтез, порівняння, моделювання, узагальнення) використано з метою вивчення наукових джерел і визначення концептуальних засад дослідження, тлумачення та уточнення ключових понять, обґрунтування сутності та розробки концептуальної моделі процесу застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи;

емпіричні методи (анкетування, бесіда, пряме та непряме спостереження, метод експертних оцінок, самооцінювання, взаємооцінювання, тестування, контрольна робота) використано з метою вивчення стану застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи в умовах педагогічних вищих навчальних закладів та одержання результатів педагогічного експерименту;

педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний) використано з метою перевірки ефективності реалізації дидактичної моделі застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи;

методи математичної статистики застосовувались для опрацювання одержаних даних і встановлення кількісних залежностей між досліджуваними явищами та процесами.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять основні положення теорії пізнання та її принципи: історичності, системності, об'єктивності, взаємозалежності; концептуальні психолого-педагогічні ідеї щодо цілісності та неперервності професійної освіти; теоретичні уявлення про особливості організації освітнього процесу; ідеї системного, особистісно орієнтованого, технологічного, акмеологічного, аксіологічного, компетентнісного підходів до організації навчання у вищому навчальному закладі; концепція цілісного системного аналізу функціонування дидактичної системи; наукові дослідження проблем інноваційності у вищій педагогічній освіті. Вихідні концептуальні положення ґрунтуються на змісті державних нормативних документів України в галузі освіти: законів «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту в Україні», Національну доктрину

розвитку освіти, Проекту Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., Державного стандарту вищої освіти, Державного стандарту початкової освіти.

Основу дослідження становлять також ідеї, положення, результати наукових пошуків з проблем:

— методології сучасних педагогічних досліджень (С. Баранов, Л. Величко, С. Гончаренко, Н. Дічек, І. Зязюн, В. Краєвський, Н. Лавриченко, С. Ліцерова, В. Лутай, О. Малихін, І. Рогальська, О. Савченко, Ю. Сурмін, В. Шахов та ін.);

— професійної підготовки майбутніх учителів (А. Алексюк, І. Бех, Н. Бібік, О. Біда, Вол. Бондар, М. Вашуленко, А. Войченко, О. Глузман, С. Гончаренко, М. Гриньова, Р. Гуревич, П. Гусак, С. Дубяга, М. Дяченко, М. Євтух, І. Зязюн, О. Киричук, Н. Кічук, Л. Коваль, Я. Кодлюк, О. Кондратюк, Л. Кондрашова, Л. Кочіна, Н. Кузьміна, В. Кушнір, А. Лисенко, С. Мартиненко, Н. Мойсеюк, О. Мороз, В. Моторіна, Н. Ничкало, І. Пальшкова, Л. Петухова, О. Пехота, О. Пометун, В. Радул, Л. Римар, О. Савченко, В. Сагарда, С. Сисоєва, С. Скворцова, В. Сластьонін, Г. Тарасенко, Г. Товканець, Л. Хомич, Ю. Шаповал, І. Шапошнікова, В. Шахов та ін.);

— особливостей педагогічної діяльності (І. Бех, Вол. Бондар, Г. Брагіна, Т. Бурдигіна, О. Власенко, В. Герасимова, С. Годник, С. Гончаренко, М. Гриньова, О. Демченко, І. Зязюн, Р. Карпюк, Л. Крамущенко, І. Кривонос, А. Кузьмінський, Р. Лепа, О. Лисевич, Н. Маркіна, О. Матвієнко, А. Матюшин, В. Мудрак, А. Никифорова, К. Попова, О. Савченко, І. Сергєєва, О. Сухомлинська, О. Топузов, І. Туревська, О. Фурман, Н. Червякова, П. Юрченко, С. Якушева та ін.);

— технологічного підходу до організації навчання у вищому навчальному закладі (С. Архангельський, С. Баранов, Л. Березівська, Н. Бібік, С. Бондар, А. Вербицький, С. Гончаренко, П. Гусак, І. Дичківська, О. Дубасенюк, В. Загвязинський, Л. Коваль, Ю. Мальований, С. Мартиненко, В. Меденцев, В. Лозова, Н. Панов, Л. Пироженко, О. Пехота, О. Пометун, О. Савченко, Г. Селевко, С. Скворцова, М. Соловей, Є. Спіцин, М. Фіцула, Ю. Фокін та ін.);

— застосування ситуаційної методики навчання (О. Баєва, Б. Барнс, А. Венгер, С. Галалу, А. Долгоруков, Н. Заячківська, І. Іванова, Г. Каніщенко, О. Комар, К. Крістенсен, В. Лобода, Ю. Лопатинський, Т. Макарова, В. Наумов, Л. Острівна, С. Півкін, Є. Полат, Г. П'ятакова, О. Сидоренко, Ю. Сурмін, Дж. Хансен, П. Шеремета, В. Ягоднікова та ін.).

Дослідження проводилося протягом 2006–2011 років у *чотири етапи*.

Перший етап (2006–2007) – аналітико-констатувальний. Вивчалися та аналізувалися психолого-педагогічні наукові джерела з проблеми дослідження, у тому числі: навчальні програми, підручники і посібники, практичний досвід вищих навчальних закладів з метою з'ясування переваг і недоліків застосування технології ситуаційного навчання.

Другий етап (2007–2008) – пошуковий експеримент. Уточнювалися вихідні положення та визначалися об'єкт, предмет, мета, гіпотеза, завдання та методи дослідження; розроблялися різні види педагогічних ситуацій; обґрунтовувалася та

розроблялася система узгодженого застосування методів аналізу конкретних ситуацій та методу кейс-стаді з урахуванням змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи; розроблялись ситуаційні завдання та кейси для студентів, створювалось навчально-методичне забезпечення для проведення формувального експерименту.

Третій етап (2008–2010) – формувальний експеримент. Експериментально перевірялися гіпотеза та концептуальні положення дослідження, впроваджувалася система узгодженого застосування методів аналізу конкретних ситуацій та методу кейс-стаді з урахуванням змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи. Аналізувався рівень психодидактичної готовності викладачів до застосування технології ситуаційного навчання та рівень готовності майбутніх учителів початкової школи до розв'язання педагогічних ситуацій, досягнутий ними у контрольних і експериментальних групах. Визначалися труднощі застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи у вищих педагогічних навчальних закладах.

Четвертий етап (2010–2011) – коригувальний. Узагальнювалися результати дослідження; коригувалися й усувалися недоліки створеної дидактичної моделі технології ситуаційного навчання, труднощі її практичного застосування викладачами; коригувались параметри ситуаційних завдань, кейсів та способи їх виконання; формулювались загальні висновки дослідження; визначались перспективи подальшого дослідження цієї проблеми; технічно оформлювався рукопис дисертаційної роботи.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальною роботою було охоплено 1268 студентів (другий, третій та четвертий курси) та 112 викладачів педагогічних вищих навчальних закладів (Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Миколаївський державний педагогічний університет імені Василя Сухомлинського та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* обґрунтовано і розроблено технологію ситуаційного навчання, з'ясовано її теоретико-методологічні засади, сутність і компоненти;

виокремлено та охарактеризовано дидактичну одиницю технології ситуаційного навчання – педагогічну ситуацію, її сутність, види й особливості; визначено та охарактеризовано зміст, структуру і основні типи ситуаційних завдань та кейсів, дидактичні вимоги до їх формулювання і формування для підготовки майбутніх учителів початкової школи; обґрунтовано сукупність адекватних технологій, методів, форм і засобів навчання у контексті технології ситуаційного навчання;

визначено дидактичні умови застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи, серед яких: дотримання дидактичних вимог щодо формулювання ситуаційних завдань та формування кейсів; спеціальна організація навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі виконання ситуаційних завдань; психодидактична готовність викладачів до застосування досліджуваної технології навчання;

обґрунтовано сутність і охарактеризовано компоненти готовності майбутніх учителів початкової школи до розв'язання педагогічних ситуацій як складного особистісного утворення: мотиваційно-ціннісний, когнітивний та операційно-діяльнісний; з'ясовано критерії і апробовано методику діагностування рівнів сформованості у майбутніх учителів початкової школи готовності до розв'язання педагогічних ситуацій;

теоретично обґрунтовано дидактичну модель технології ситуаційного навчання; експериментально перевірено її ефективність та особливості застосування в умовах педагогічного ВНЗ. Розроблена дидактична модель інтерпретована у вигляді конкретних методів, форм та засобів навчання.

У дослідженні *удосконалено* дидактичну характеристику ситуаційного завдання, класифікацію педагогічних ситуацій, ситуаційних завдань та кейсів, алгоритм/схему розв'язання педагогічної ситуації та виконання ситуаційного завдання як процесуальної основи методів ситуаційного навчання у контексті підготовки вчителів початкової школи; змісту, форм та методів підготовки майбутніх учителів до розв'язання педагогічних ситуацій у процесі навчання у вищому педагогічному навчальному закладі; тренінгу як однієї із основних форм застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи.

Подальшого розвитку набули ідеї впровадження технологічного підходу у сучасну дидактичну систему професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи; положення щодо технології ситуаційного навчання як системного і базового складника професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, трактування і застосування дидактичних понять: «технологія навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи», «педагогічна ситуація», «ситуаційна проблема», «ситуаційна задача», «ситуаційне завдання».

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що *здійснено аналіз* професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у контексті застосування сучасних технологій навчання; *визначено та охарактеризовано* сутність ситуаційного навчання як особливої дидактичної моделі інтерактивної педагогічної взаємодії, яка має власні змістово-процесуальні і дидактико-технологічні характеристики; *виокремлено та описано* інноваційні методи навчання: метод аналізу конкретних ситуацій та метод кейс-стаді у контексті підготовки вчителів початкової школи. Встановлено співвідношення технології ситуаційного навчання з іншими сучасними технологіями навчання у вищій педагогічній школі. *Змодельовано* поетапний процес застосування технології ситуаційного навчання, що свідчить про нову якість підготовки майбутніх учителів початкової школи. Педагогічну теорію *доповнено* авторським трактуванням поняття «готовність майбутніх учителів початкової школи до розв'язання педагогічних ситуацій»; *уведенням у науковий обіг* поняття «технологія ситуаційного навчання».

Практичне значення одержаних результатів полягає в удосконаленні методики формулювання ситуаційних завдань та формування кейсів; науково обґрунтованій розробці методичних рекомендацій щодо застосування технології ситуаційного навчання у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи у вищих педагогічних навчальних закладах, закладах післядипломної освіти; в

удосконаленні чинних робочих програм та розробці відповідних посібників до навчальних курсів вищої педагогічної школи, зокрема – «Основи педагогічної майстерності»/«Основи педагогічної творчості», «Методика виховної роботи»/«Теорія та методика виховання» тощо з урахуванням визначених дидактичних умов застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи.

Основні положення, результати і висновки проведеного дослідження можуть бути використані у теорії і практиці вищих педагогічних навчальних закладів у процесі викладання дисциплін професійно-практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи; під час проведення навчально-методичних семінарів та тренінгів для викладачів вищої педагогічної школи та у закладах післядипломної освіти педагогічних працівників; магістрантами, аспірантами, докторантами у процесі наукових досліджень.

Результати дослідження *впроваджено* в освітній процес підготовки майбутніх учителів початкової школи Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 567/03 від 29.12.2011 р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка № 01-05 від 05.01.2012 р.), Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського (довідка № 08.1/206.1 від 08.02.2012 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 267/01 від 15.02.2012 р.), Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет» (довідка № 178/5 від 21.02.2012 р.), Федеральної державної бюджетної освітньої установи вищої професійної освіти «Гольяттинський державний університет» (Росія) (довідка № 456 від 06.03.2012 р.), Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 738 від 02.07.2012 р.), Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 3/3706 від 13.09.2012 р.), Гродненського державного університету імені Янки Купали (Білорусь) (довідка № 03-8/162 від 20.09.2012 р.).

Вірогідність одержаних результатів забезпечено методологічною і теоретичною обґрунтованістю вихідних положень; використанням методів дослідження, адекватних поставленій меті, предмету та завданням; поєднанням якісного і кількісного аналізу експериментальних даних; репрезентивністю вибірки і використанням методів математичної статистики у процесі експериментальної перевірки методичної системи проблемного навчання, що зазнавала корекції під час апробації, та циклічності педагогічного експерименту; використанням методів статистичного аналізу експериментальних даних на всіх етапах педагогічного дослідження.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження були оприлюднені на науково-практичних конференціях:

міжнародного рівня: «Роль едукативного середовища у підготовці вчителя сільської школи» (Умань, 2007), «Проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасного виміру» (Умань, 2008), «Формування професіоналізму майбутнього фахівця в контексті вимог Болонського процесу» (Одеса, 2008), «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Київ–Умань, 2008), «Професійна підготовка учителів початкової школи: здобутки, проблеми,

перспективи» (Луцьк, 2009), «Наукові дослідження – теорія та експеримент 2009» (Полтава, 2009), «Професійна підготовка вчителів початкової школи в контексті інтеграції України до Європейського освітнього простору» (Луцьк, 2009), «Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХІ століття» (Одеса, 2009), «Викладач і студент: умови особистісного і професійного зростання» (Черкаси, 2009), «Вища школа: національні пріоритети і європейські орієнтири» (Черкаси, 2010), «Спільна робота школи, сім'ї, громадськості з формування особистості, громадянина України» (Черкаси, 2010), «Психология и педагогика инноваций в условиях непрерывного образования» (Ставрополь (Росія), 2010), «Педагогіка вищої школи у ХХІ столітті: сучасний стан і перспективи розвитку» (Одеса, 2010), «Професійна підготовка вчителів початкової школи в контексті інтеграції України до європейського освітнього простору» (Луцьк, 2010), «Роль едукативного середовища в підготовці вчителя початкової школи» (Умань, 2010), «Профессиональная рефлексия педагога как условие развития рефлексивно-оценочных способностей учащихся» (Ульяновськ (Росія), 2010), «Honors high School» (Софія (Болгарія), 2010), «Edukacja jako całozyciowe doświadczenie «Drogi edukacyjne – drogi życiowe» (Плоцьк (Польща), 2011), «Формування особистості, Людини в закладах освіти» (Черкаси, 2011), «ТехноОбраз-2011. Роль и место образовательной среды в непрерывном развитии и саморазвитии личности обучающихся» (Гродно (Білорусь), 2011), «Удосконалення форм і методів підготовки професійно компетентних працівників освіти» (Черкаси, 2011), «Технологічний підхід у підготовці майбутніх учителів» (Умань, 2011), «Наука та освіта в сучасному університеті в контексті міжнародного співробітництва» (Маріуполь, 2011), «Розвиток освітніх систем у глобальному вимірі: тенденції і прогнози» (Умань, 2011), «Дошкільна, передшкільна та початкова ланки освіти: реалії та перспективи» (Одеса, 2011), «Nastolení moderní vědy – 2011» (Прага (Чехія), 2011), «Актуальні проблеми педагогіки та психології» (Львів, 2011), «Использование передовых технологий обучения в учреждениях образования» (Гродно (Білорусь), 2011);

всеукраїнського рівня: «Методи і засоби забезпечення інноваційності едукативного процесу в закладах освіти» (Черкаси, 2008), «Сучасні технології розвитку професійності майбутніх учителів» (Умань, 2008), «Формування адекватної самооцінки як фактор реалізації професійного потенціалу особистості» (Херсон, 2009), «Формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи в умовах ВНЗ» (Умань, 2009), «Спільна робота школи, сім'ї, громадськості з формування особистості, Людини, громадянина» (Черкаси, 2010), «Проблеми психології діяльності в особливих умовах» (Черкаси, 2010), «Психолого-педагогічні умови організації розвивального середовища в закладах освіти» (Херсон, 2010), «Сучасні проблеми професійної підготовки майбутнього фахівця: інноваційний досвід і перспективи» (Переяслав-Хмельницький, 2010), «Формування професійної компетентності вчителя початкових класів у контексті об'єктивної парадигми освіти» (Івано-Франківськ, 2010), «Освіта в інформаційному суспільстві: філософські, психологічні та педагогічні аспекти» (Суми, 2010), «Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів» (Умань, 2010), «Психолого-педагогічні основи формування професійної компетентності майбутніх учителів»

(Кривий Ріг, 2010), «Підготовка майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах варіативності змісту початкової освіти» (Бердянськ, 2011), «Реалізація принципів і завдань Болонського процесу» (Луцьк, 2011), «Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів» (Умань, 2011).

Публікації. Основні наукові положення й результати дослідження опубліковано в 70 наукових і науково-методичних одноосібних працях: 1 одноосібна монографія, 6 навчально-методичних посібників (3 – із сертифікатом інтелектуальної власності), 1 методичні рекомендації, 2 навчальні програми, 32 статті у фахових виданнях (із них 2 – закордонні публікації: Казахстан, Росія), 26 публікацій у збірниках матеріалів конференцій (із них 5 – закордонні публікації: Росія, Болгарія, Чехія, Білорусь), 2 публікації – у інших виданнях (з них 1 – закордонна публікація (Росія)).

Кандидатську дисертацію на тему «**Стимулювання творчої активності молодших школярів засобами поетичного слова**» (спеціальність 13.00.09 – теорія навчання) захищено у 2005 р.; її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувались.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів та висновків до них, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації – 540 сторінок, у тому числі основного тексту – 412 сторінок. У списку використаних джерел – 554 найменування на 61 сторінці (з них 165 – іноземними мовами). Робота містить 18 таблиць, 48 рисунків, 28 додатків (на 68 сторінках).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження і доцільність обраної теми; зв'язок з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, концептуальні засади дослідження; охарактеризовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; визначено особистий внесок здобувача; обґрунтовано вірогідність одержаних результатів та відображено їх апробацію; подано відомості про публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – «**Теоретико-методологічні засади дослідження**» – розкрито сутність дидактичної системи підготовки майбутніх учителів початкової школи у контексті зміни освітньої парадигми; висвітлено методологічні підходи до вивчення питань професійної підготовки вчителів початкової школи; охарактеризовано поняттєво-категоріальний апарат дослідження технології навчання підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми дослідження свідчить, що зміни у сучасній дидактичній парадигмі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи спонукають до перенесення акцентів з навчання як засобу здобуття освіти на учіння як засіб самореалізації студента (з викладання – на учіння) на засадах дотримання принципу суб'єктності навчання. Оскільки дидактична парадигма реалізується шляхом функціонування її складників, то така зміна, насамперед, виявляється у характеристиках відповідної дидактичної системи. Для досягнення бажаного результату освітнього процесу необхідним є застосування цілої низки педагогічних засобів, до числа яких належать певні міждисциплінарні

(тобто застосовувані у викладанні будь-якої навчальної дисципліни) педагогічні технології.

Зважаючи на ключові орієнтири вибору методології дослідження – його об'єкт (процес професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах педагогічного вищого навчального закладу) і предмет (дидактичні засади технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи), – обрана методологія дослідження охоплює системний, історичний, синергетичний, технологічний, акмеологічний, особистісно орієнтований, компетентнісний, діяльнісний, міждисциплінарний та інші підходи.

Згідно з галузевим стандартом вищої освіти, освітньо-професійною програмою та освітньо-кваліфікаційною характеристикою результатом професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи має стати випускник (учитель початкової школи), який відповідає освітньо-кваліфікаційним вимогам до бакалавра/спеціаліста педагогічної освіти за циклами загальноосвітніх та фахових дисциплін напряму спеціальності «Початкова освіта». Одним із аспектів таких вимог є готовність фахівців зазначеного профілю до розв'язання педагогічних ситуацій. Досягти ефективного результату професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у контексті сучасної дидактичної системи вищої освіти можна, застосовуючи сучасні технології навчання, зокрема і технології ситуаційного навчання.

Поняття «технологія навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи» трактовано як спеціально організоване навчання, за якого забезпечені детальне проектування й реалізація складної системи технологічних компонентів і рефлексування педагогом поетапних навчальних дій, завдяки чому досягається гарантований рівень прогнозованого результату: якісна підготовка вчителя початкової школи. Структура технології навчання передбачає системне поєднання у процесі розробки і функціонування таких складників: мети, змісту навчання, дидактичних принципів навчання, що визначають характер процесу навчання; форм, методів, засобів його організації; взаємодію суб'єктів навчання (студента і викладача) та результатів навчання. Синтезуючи ці складники на засадах міждисциплінарного та синергетичного підходів, можна проектувати дидактичну систему будь-якої технології навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи, зокрема і технології ситуаційного навчання.

Аналіз наукових джерел з проблеми засвідчує, що критеріями технологічності навчання, тобто переходу навчання на рівень технології у підготовці майбутніх учителів початкової школи виступають: системність, функціональна цілісність, алгоритмізованість, відтворюваність, діагностичність, результативність, технологічна скомпонованість, рефлексійність, суб'єктність процесу навчання. У контексті певної дидактичної системи підготовки майбутніх учителів початкової школи його можна вважати технологічним лише за відповідності процесу навчання усім перерахованим критеріям.

Оскільки професійну діяльність учителя початкової школи можна характеризувати як ситуаційну, у процесі якої один тип педагогічної ситуації переходить у інший, або спричиняє виникнення іншої ситуації, сучасна професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи має бути реалізована шляхом впровадження дидактично обґрунтованого розв'язання широкого спектру

педагогічних ситуацій. Педагогічна концепція ситуаційного навчання у вищій школі передбачає послідовне застосування компетентнісного підходу, коли фахові знання і уміння набуваються у процесі послідовного розв'язання педагогічних ситуацій, що моделюють реальну професійну діяльність.

Ключовий момент поступової поетапної трансформації процесу навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи від методики до технології – діяльність викладача, спрямована на проектування, послідовне застосування цієї технології і постійний зворотний зв'язок – рефлексію трьох видів: загальнодіяльнісну, поетапну та ситуаційну – з метою поточного і підсумкового корегування дій.

У другому розділі – **«Сутність і компоненти технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи»** – охарактеризовано педагогічну ситуацію як первинну дидактичну одиницю технології ситуаційного навчання, визначено основні компоненти технології ситуаційного навчання, обґрунтовано співвідношення технології ситуаційного навчання з іншими педагогічними технологіями в практиці вищої педагогічної школи.

Аналіз і узагальнення наукових джерел з проблеми дослідження дав змогу визначити технологію ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи як спеціально організовану систему інтерактивного навчання студентів, за якої гарантований рівень прогнозованого результату (певний аспект кваліфікаційної підготовки вчителя початкової школи) досягається шляхом аналізу і розв'язання ними широкого спектру педагогічних ситуацій (ситуаційних завдань), характерних для початкової школи.

Дидактичною одиницею технології ситуаційного навчання у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи є педагогічна ситуація, оформлена у ситуаційне завдання. Педагогічна ситуація – сукупність суперечливих обставин, які виникають у педагогічному процесі внаслідок діяльності та вчинків його суб'єктів, вимагаючи від них прийняття обґрунтованого рішення, без якого неможливий подальший розвиток педагогічного процесу. Педагогічна ситуація є основою ситуаційного завдання, яке визначає дидактично обумовлений зміст та обсяг навчальної діяльності студентів щодо розв'язання педагогічної ситуації шляхом виокремлення у процесі її аналізу ситуаційної проблеми та вирішення ситуаційної задачі.

У дисертації доведено, що мета технології ситуаційного навчання тотожна загальній меті професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у ВНЗ: підготувати майбутнього фахівця відповідно до державних освітньо-кваліфікаційних вимог до бакалавра/спеціаліста за спеціальністю «Початкова освіта», одним із аспектів яких є готовність фахівців зазначеного профілю до розв'язання педагогічних ситуацій. Застосування цієї технології у підготовці майбутніх учителів початкової школи передбачає побудову навчання студентів з використанням сукупності типових для початкової школи педагогічних ситуацій, на основі яких розробляються відповідні ситуаційні завдання.

Зміст навчання в умовах застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи передбачає, по-перше, набуття

майбутніми учителями початкової школи сукупності спеціальних знань, пов'язаних з термінологічно-категоріальним апаратом самої технології на заняттях за циклами загальноосвітніх та фахових дисциплін напряму підготовки «Початкова освіта» та умінь застосовувати ці знання у фахових ситуацій. По-друге, частина змісту навчання трансформується у ситуаційні завдання, створені на основі певної сукупності основних дидактичних одиниць – педагогічних ситуацій, які відображають основні напрями (сфери) професійної діяльності вчителя: організаційну, управлінську, навчальну тощо. На цій основі навчання студентів реалізується як аналог майбутньої професійної ситуаційної діяльності вчителя початкової школи.

Важливим складником дослідження проблеми є трактування основних компонентів технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи. Окрім зазначених мети і змісту, ними є спеціальні (адекватні цій технології) інтерактивні методи ситуаційного навчання – аналіз конкретних ситуацій та кейс-стаді, адаптовані до особливостей підготовки майбутніх учителів початкової школи; традиційні та інноваційні форми організації навчальної діяльності студентів: лекція; семінарське, практичне та лабораторне заняття, навчальна практика; індивідуальне навчально-дослідне завдання та самостійна робота студентів, тренінг. Специфічними засобами навчання, яких потребує технологія ситуаційного навчання є збірки педагогічних ситуацій, оформлені у ситуаційні завдання, та сформовані кейси (комплекти з необхідними додатками: фрагментами джерел, аудіо- та відеозасобами, ІКТ тощо). Обов'язковим компонентом використання технології є також педагогічна рефлексія, що реалізується на заняттях у трьох видах: загальнодіяльнісній, поетапній, ситуаційній.

Аналіз науково-методичних джерел щодо методики організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів початкової школи у процесі розв'язання педагогічних ситуацій свідчить, що професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи в умовах застосування технології ситуаційного навчання потребує спеціального навчально-методичного забезпечення, тобто розробки методичних рекомендацій для викладачів і майбутніх учителів щодо дотримання алгоритмів розв'язання педагогічних ситуацій, формулювання та використання ситуаційних завдань, формування та використання кейсів. Це зумовлює необхідність спеціальної підготовки викладачів до застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи з метою підвищення їхньої технологічної компетентності. Таку підготовку можна здійснити шляхом проведення навчально-методичних тренінгів.

Порівняльний аналіз технології ситуаційного навчання та інших інноваційних технологій, що останнього часу застосовуються у підготовці майбутніх учителів початкової школи, засвідчує, що система основних компонентів технології є аналогічною тим, що становлять проблемне, контекстове та інтерактивне навчання, хоча їх дидактичні завдання, реалізація і структура є різними. Це дає змогу, з одного боку, легко поєднувати досліджувану технологію з іншими в практиці навчання, а з другого, розглядати її у контексті підвищення рівня загальної технологічної компетентності викладачів та майбутніх учителів початкової школи.

У третьому розділі – «**Дидактичні умови застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи**» – обґрунтовано дидактичні вимоги до формулювання ситуаційних завдань та формування кейсів; з'ясовано особливості і характеристики навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі розв'язання ситуаційних завдань; висвітлено питання психодидактичної готовності викладачів до застосування технології ситуаційного навчання.

Аналіз науково-методичних джерел та власного досвіду дає змогу стверджувати, що досягти мети за умов застосування технології ситуаційного навчання можливо лише завдяки дотриманню викладачем ВНЗ дидактичних вимог щодо формулювання ситуаційних завдань та формування кейсів.

Серед визначних у дисертації вимог є такі: 1) відповідність матеріалу ситуаційного завдання чи кейсу змісту навчальної дисципліни, її навчальним цілям і завданням, спрямованість на поглиблення і покращення засвоєння навчального матеріалу; 2) відповідність ситуаційного завдання меті та формі навчального заняття; 3) відповідність виду педагогічної ситуації типу ситуаційного завдання або кейсу; 4) формулювання ситуаційного завдання і формування кейсів з урахуванням дидактичних (проблемність, міжпредметність, конкретність, мотиваційність, доступність) та методичних (оптимальний обсяг, суб'єктний виклад обставин ситуації, позитивність змісту, відповідність мовним нормам, наявність педагогічно обґрунтованої, логічної низки запитань) характеристик; 5) використання у кейсах необхідних відомостей з офіційних джерел, статистичної інформації, місцевого матеріалу; 6) дискусійність ситуаційних завдань і кейсів з обов'язковим передбаченням обґрунтованих альтернатив у прийнятті рішень щодо розв'язання.

Проведені дослідження дають можливість стверджувати, що застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи потребує спеціальної організації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі виконання ситуаційних завдань. Таку діяльність викладач може організувати лише за наявності необхідного навчально-методичного забезпечення цього процесу; чіткого визначення регламенту часу на виконання кожного етапу роботи за алгоритмом виконання завдання, дотримання студентами правил його опрацювання та правил співпраці. Реалізація технології можлива шляхом застосування у обґрунтованому поєднанні традиційних та інтерактивних методів навчання та застосування викладачем адекватних методів у рамках традиційних форм навчання (лекційних, семінарських занять тощо).

Ефективне застосування технології ситуаційного навчання потребує також максимальної орієнтації на самостійність студентів у роботі з навчальним матеріалом, надання їм допомоги лише у вигляді окремих зразків правильних педагогічних рішень, обов'язкового аутентичного оцінювання студентів переважно на основі шкал оцінювання з критеріями, що дає можливість майбутнім учителям початкової школи самим оцінити результативність своєї аналітико-синтетичної діяльності.

Теоретичний аналіз проблеми дав змогу зробити висновок про необхідність формування спеціальної психодидактичної готовності викладачів ВНЗ до застосування цієї технології навчання з метою забезпечення спеціальної суб'єкт-

суб'єктної взаємодії у контексті «викладач↔студент» у навчально-виховному процесі у контексті досягнення сучасних вимог до результатів навчання. Ефективність цієї взаємодії значною мірою пов'язана з педагогічною майстерністю викладача, його готовністю до врахування дидактичних аспектів технологічного навчання. Насамперед, це потребує перебудови особистісних мотиваційно-ціннісних установок викладача: переходу від позиції «лектор» до позицій «модератор», «консультант», «організатор»; сприйняття студента як співорганізатора навчального процесу; заохочення студентів до співпраці, партнерської взаємодії на занятті як окремого складника навчальної діяльності.

У процесі теоретичного аналізу з'ясовано, що елементами готовності викладача до застосування технології ситуаційного навчання є вміння організувати навчання на засадах навчального діалогу, взаємної поваги обох сторін, що сприятиме створенню психологічного комфорту в аудиторії; бути взірцем педагогічного спілкування. Важливим є також його розуміння сутності педагогічної ситуації як дидактичної одиниці технології, її компонентів і структури. Все це зумовлює специфіку виконання викладачем основних фахових функцій: гносеологічної, проектувальної, конструювальної, організаційної, комунікативної, методичної, психологічної та корекційної.

Таким чином, доведено, що готовність викладача до застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи визначається двома взаємозалежними аспектами: психологічним (певна перебудова традиційних поглядів, мотивів, цінностей, установок, способу навчальної взаємодії; подолання особистих психологічних бар'єрів різного рівня; кардинальна зміна ролі викладача та його професійного стилю у процесі навчання тощо) та дидактичним (наявність умінь організувати інтерактивне навчання за умов несформованості у майбутніх учителів початкової школи навичок самостійної роботи та відповідної підготовки; тематичне добирання та формулювання ситуаційних завдань, формування кейсів; набуття навичок тренера-інструктора; пошук або розробка різних методичних прийомів; проектування і реалізація привабливої для майбутніх учителів початкової школи моделі заняття тощо).

У четвертому розділі – **«Використання технології ситуаційного навчання у практиці вищих педагогічних навчальних закладів»** – проаналізовано стан запровадження технології ситуаційного навчання у педагогічних навчальних закладах, визначено та охарактеризовано критерії та рівні сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи до розв'язання педагогічних ситуацій як складного особистісного утворення; описано дидактичну модель технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи.

Проведене констатувальне дослідження дає змогу стверджувати, що у масовій практиці педагогічних ВНЗ технологія ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи застосовується лише фрагментарно: у вигляді поодинокого та несистематичного використання окремими викладачами методу аналізу конкретних ситуацій, поданого у наявній методичній літературі. При цьому таке застосування переважно має місце в умовах традиційного навчання, коли аналіз педагогічної ситуації робить викладач або окремий студент, а обговорення,

колективне прийняття і обґрунтування рішень не відбуваються. Результати опитувань та інтерв'ю свідчать, що основною причиною такого стану є неготовність викладачів до вказаного процесу.

На основі спостереження за навчальним процесом у педагогічному ВНЗ, аналізу презентаційних матеріалів навчально-методичної роботи відповідних кафедр факультетів, опитування викладачів та студентів визначено три основні причини, через які викладачі віддають перевагу традиційним методам навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи: по-перше, вони часто обирають ті методи викладання, за допомогою яких їх навчали; по-друге, у свідомості викладачів переважають стереотипи і упередження щодо недоцільності застосування інноваційних методів і технологій навчання у процесі викладання окремих навчальних дисциплін; по-третє, брак відповідного навчально-методичного забезпечення зазначеного процесу.

Важливим аспектом дослідження проблеми застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи є визначення критеріїв і показників ефективності зазначеного процесу, які знаходять вияв у формуванні в студентів готовності до здійснення відповідної діяльності. Тому в рамках констатувального експерименту необхідно було здійснити оцінку ефективності традиційної організації навчання у формуванні готовності майбутніх учителів початкової школи до розв'язання педагогічних ситуацій та визначити критерії і рівні сформованості такої готовності.

Для визначення сутності і змісту такої готовності вчителя початкової школи як складного особистісного утворення було скомпоновано та уточнено презентовані в освітньо-професійній програмі характеристики державних освітньо-кваліфікаційних вимог до майбутніх учителів початкової школи, важливі з огляду на результати ситуаційного навчання. Згідно з освітньо-кваліфікаційними вимогами, бакалавр/спеціаліст педагогічної освіти – майбутній учитель початкової школи – повинен володіти знаннями, вміннями і навичками, достатніми для організації педагогічного процесу в навчальних закладах I–III рівнів акредитації, зокрема пов'язаними з ознаками технології ситуаційного навчання. На цій основі визначено три компоненти готовності майбутніх учителів початкової школи до розв'язання педагогічних ситуацій: мотиваційно-ціннісний, когнітивний та операційно-діяльнісний. Кожен з цих компонентів конкретизовано через сукупність певних критеріїв і показників.

Обґрунтовано, що визначення рівня готовності майбутніх учителів початкової школи до розв'язання педагогічних ситуацій процесуально має оцінюватись на підставі виконання ними ситуаційних завдань з розв'язанням педагогічної ситуації, тобто прийняття рішення щодо її вирішення. Правильність (оптимальність) рішення охарактеризовано як уміння майбутніх учителів початкової школи оперативно виокремити у педагогічній ситуації ситуаційну проблему, сформулювати та розв'язати ситуаційну задачу на засадах педагогічної етики. Водночас кінцевий результат виконання ситуаційного завдання має бути одержаний шляхом виконання завдання у парі/групі, тобто досягатися в умовах співпраці студентів. Зазначене передбачає формування у майбутніх учителів початкової школи спеціальної групи

умінь і навичок з акцентом на важливості прийняття рішення щодо педагогічної ситуації у алгоритмі її розв'язання.

Відповідно до охарактеризованих критеріїв та показників готовності майбутніх учителів початкової школи до розв'язання педагогічних ситуацій, визначених у результаті констатувального експерименту дослідження, виокремлено рівні сформованості зазначеного утворення: базовий, нормативний, продуктивний. Кількісний аналіз результатів експерименту свідчить, що переважна більшість студентів за всіма критеріями визначених компонентів перебуває на базовому рівні готовності до розв'язання педагогічних ситуацій (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до розв'язання педагогічних ситуацій за окремими компонентами (у % до загальної кількості студентів)

Мотиваційно-ціннісний компонент			Когнітивний компонент			Операційно-діяльнісний компонент		
Рівні			Рівні			Рівні		
продуктивний	нормативний	базовий	продуктивний	нормативний	базовий	продуктивний	нормативний	базовий
12,0	34,0	54,0	17,5	32,5	50,0	5,0	6,0	89,0

Узагальнення результатів вимірювань дало змогу констатувати: базовий рівень готовності мають 54 %, нормативний – 34 %, продуктивний – 12 % майбутніх учителів початкової школи, що свідчить про досить низьку ефективність традиційної організації навчальної діяльності у ВНЗ з формування досліджуваних нами елементів їхньої освітньої кваліфікації. Ці дані підтверджуються і спостереженнями за навчально-виховним процесом у закладах, які брали участь у дослідженні, і бесідами з викладачами навчальних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки цих ВНЗ.

Проведені дослідження дають можливість стверджувати, що для теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки досліджуваної технології плідним є застосування спеціального методу теоретичного дослідження – моделювання, що дає змогу уявити навчальний процес у цілісному вигляді та виявити проблеми у його функціонуванні. Дидактична модель педагогічного об'єкта завжди передбачає науково обґрунтований відбір змісту, обсягу і рівня інформації, допомагає узгодити це із цілями та завданнями навчання відповідно до профілю підготовки, рівня знань і пізнавальних можливостей майбутніх учителів початкової школи. Тому на основі теоретичних положень дослідження, що викладені у перших трьох розділах, нами розроблено дидактичну модель технології ситуаційного навчання для підготовки майбутніх учителів початкової школи (рис. 1).

Запропонована дидактична модель охоплює: мету професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи; дидактичні умови застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи; власне технологію ситуаційного навчання – суб'єктів навчання (викладачів та студентів);

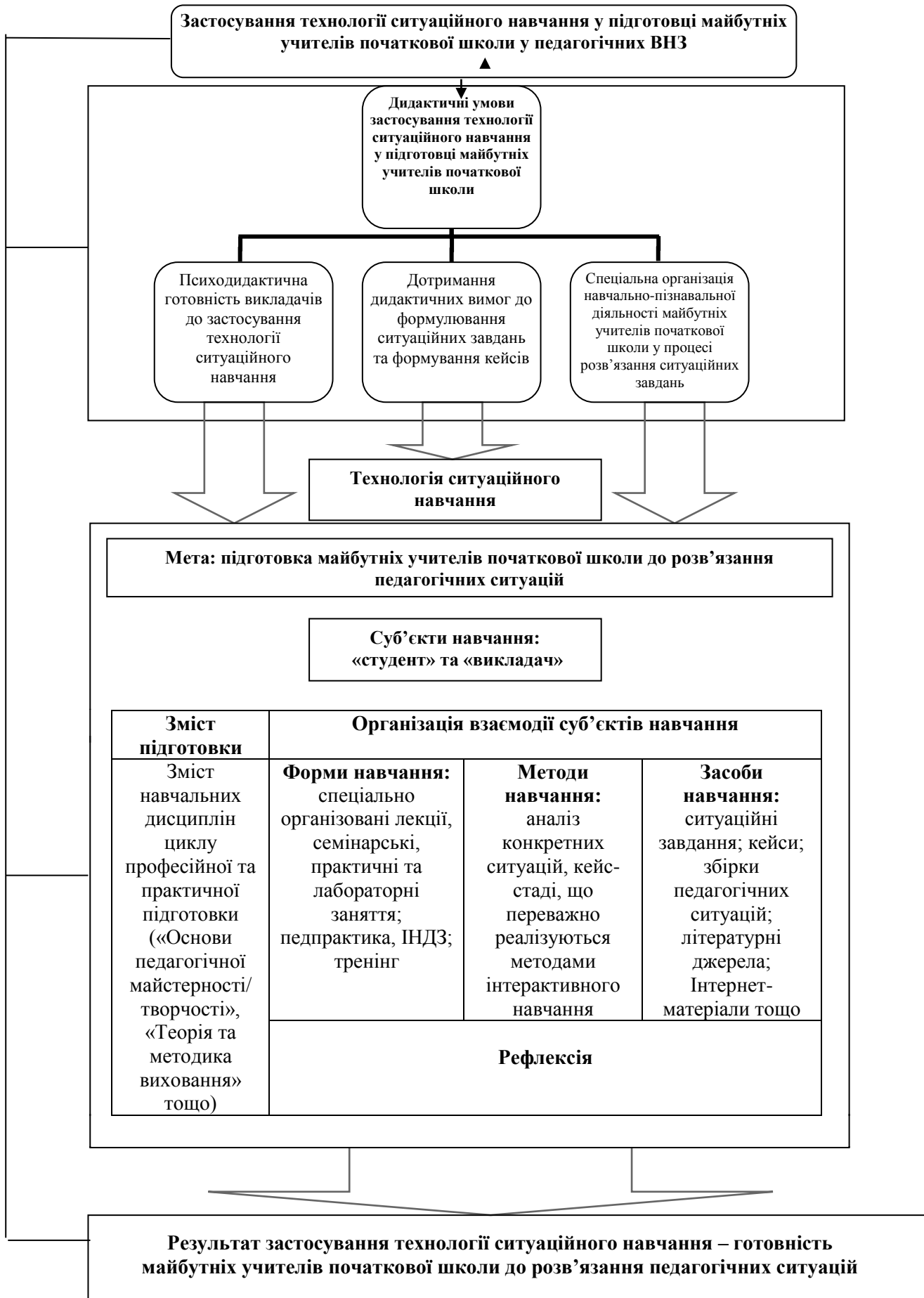

Рис. 1. Дидактична модель технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи

мету професійної підготовки; зміст професійної підготовки (зміст навчальних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки: «Основи педагогічної майстерності/творчості», «Теорія та методика виховання»); технологічний інструментарій організації навчальної взаємодії – форми навчання (традиційні та інноваційні форми організації навчальної діяльності студентів: спеціально організовані лекції, семінарські, практичні та лабораторні заняття; педпрактика, ІНДЗ; тренінг); методи навчання (аналіз конкретних ситуацій, кейс-стаді, що переважно реалізуються шляхом інтерактивного навчання); засоби навчання (педагогічні ситуації, оформлені у ситуаційні завдання; сформовані кейси); результат професійної підготовки (готовність майбутніх учителів початкової школи до розв'язання педагогічних ситуацій). Підпорядковуючись визначеним дидактичним умовам застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи, кожен компонент моделі видозмінюється залежно від цих умов та співреалізації з іншими компонентами. Реалізація дидактичної моделі технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи розрахована на чинний зміст підготовки майбутніх учителів початкової школи у ВНЗ без запровадження додаткових навчальних спецкурсів.

У п'ятому розділі – **«Методика експериментального навчання»** – описано процес упровадження авторської моделі формування відповідної готовності майбутніх учителів; подано аналіз результатів експерименту та запропоновано методичні рекомендації.

На експериментальному етапі дослідження не лише реалізовувалася запропонована дидактична модель як цілісна система формування у майбутніх учителів початкової школи готовності до розв'язання педагогічних ситуацій, а й відстежувався процес розвитку основних компонентів цього особистісного утворення.

Важливим було виявити та теоретично обґрунтувати істотні зв'язки між перетвореннями в змісті, формах та результатах навчальної роботи студентів – майбутніх учителів початкової школи, динамікою оволодіння ними знаннями і уміннями ситуаційного навчання. Формувальний етап дослідження проведено, орієнтуючись на результати аналізу змісту навчальних дисциплін, їх навчально-методичного забезпечення у підготовці майбутніх учителів початкової школи та визначену методику експериментального дослідження, розраховану на три етапи: теоретичний, тренувально-формувальний, практичний.

Методика експерименту охоплювала сукупність методів психолого-педагогічного дослідження, як теоретичних, так і емпіричних. До емпіричних зараховано такі методи: спостереження, бесіди, опитування, анкетування, моделювання, методи самооцінки й експертної оцінки тощо. Завдяки математичним методам здійснено графічну і табличну інтерпретацію даних.

Апробація експериментальної методики здійснювалась на заняттях з навчальних дисциплін «Основи педагогічної майстерності»/«Основи педагогічної творчості», «Теорія та методика виховання»/«Методика виховної роботи», що належать згідно з Державним стандартом до переліку основних навчальних дисциплін професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

На теоретичному етапі студенти засвоювали схему розв'язання педагогічної ситуації, набували базових аналітичних умінь шляхом виконання тренувальних вправ – вправляння у розв'язанні педагогічних ситуацій за різноманітними схемами. З цією метою було розроблено різні за дидактичною метою, ступенем складності та обсягом збірки педагогічних ситуацій, схеми/алгоритми їх розв'язання; виокремлено різні мотиви виникнення та запропоновано варіанти способів прийняття рішення у педагогічних ситуаціях. Серед пропонованих студентам педагогічних ситуаційних завдань були такі типи: «на мобільне рішення», «на вибір рішення», «на формування умінь», «на формування навичок», «на аналіз даних», «на пошук інформації», «на аналіз прийнятого рішення», «на складання алгоритму», «на дискусійне розв'язання», «на обґрунтування», «на передбачення розвитку подій», «на формулювання власної ситуації» тощо.

Серед рекомендованих для застосування викладачами інтерактивних методів були такі, наприклад, як: «Ажурна пилка», «Взаємне навчання», «Діалог», «Кероване навчання», «Лекція з допомогою студентів», «Лекція з паузами», «Навчаючи, вчуся», «Почережні запитання», «Ротаційні (змінювані) трійки», «Читання у парах/узагальнення у парах» тощо. Ситуаційні завдання майбутні вчителі початкової школи виконували, використовуючи одну педагогічну ситуацію як самостійно (індивідуально, парно), так і в групах та колективно. Результати прийнятих рішень зазвичай оголошували по черезно та записувалися на дошці, далі їх обговорювали, узагальнювали та приймали остаточне рішення. Позитивні результати показало виконання майбутніми вчителями початкової школи самостійного та індивідуального навчально-дослідного (домашнього) завдання парами та трійками.

На наступному – *тренувально-формуальному* – етапі реалізації дидактичної моделі технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи використовувався метод аналізу конкретної ситуації з поступовим переходом до методу кейс-стаді. Обсяг та повний зміст дидактичних кейсів заздалегідь визначались викладачем відповідно до мети заняття, тобто інформаційний пакет міг бути як поглибленим для полегшення виконання студентами завдання на первинному етапі роботи у межах певної теми (містить максимум додаткової інформації), так і спрощеним, робота з яким передбачала попереднє засвоєння теоретичного матеріалу. На цьому етапі викладачам рекомендувалось застосовувати такі методи інтерактивного навчання, як «Обмін проблемами», «Одна хвилина», «Мікрофон», «Незакінчене речення», «Мозковий штурм», «Один залишається/три йдуть», «Спільна угода» тощо. На цьому етапі майбутні вчителі початкової школи систематично виконували ситуаційні завдання, поступово переходячи від простих до завдань творчого характеру: «на передбачення розвитку подій», «на погодження думок» тощо. Обов'язковим на цьому етапі стало самостійне виокремлення студентами у педагогічній ситуації ситуаційної проблеми та формулювання на її основі ситуаційної задачі, у тому числі, стратегічної, масштабної ситуаційної задачі.

Відтак, на тренувально-формуальному етапі зовнішнього механізму реалізації дидактичної моделі застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи було запроваджено метод кейс-стаді. Відповідно відбувався перехід до складних дискусійних методів інтерактивного

навчання, як-от: «Акваріум», «Дебати», «Дебати Карла Поппера», «Дерево рішень», «Дискусія», «Круглий стіл», «Публічний форум», «Спрошене судове слухання», тощо. Методика роботи з кейсом на цьому етапі мала свої особливості: до, під час та після заняття.

Завершення тренувально-формуального етапу потребувало від студентів самостійного формування кейсів. Передбачалося, що самостійне формування кейсів сприятиме зростанню мотиваційно-ціннісних показників навчання майбутніх учителів початкової школи, адже робота з готовим кейсом формує деяку пасивність: у реальній педагогічній діяльності готові кейси, як інформаційні пакети проблеми та її вирішення, відсутні. Викладачам та студентам було запропоновано спеціальну схему формування кейсу, адаптовану для застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи, яка містила такі складники: формулювання дидактичних цілей → вибір теми → вибір педагогічної ситуації → збирання додаткової інформації → вибір виду кейсу → написання тексту кейсу → вибір дидактико-організаційного інструментарію (форми, прийоми аналізу ситуації, засоби навчання) → формулювання ситуаційних завдань → підготовка для викладачів та студентів методичних рекомендацій → обговорення кейсу з фахівцями і редагування → упровадження кейсу в навчальний процес → оцінка ефективності кейсу та його повторне редагування. Обов'язковим складником цієї роботи була презентація кейсів перед одногрупниками.

На практичному етапі реалізації дидактичної моделі технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи студентам II курсу було запропоновано завдання для виконання під час педагогічної практики, які містять ситуаційні завдання та метод аналізу конкретної ситуації: а саме: скласти характеристику певного учня; визначити особу учня за характеристикою, запропонованою викладачем; зафіксувати і описати педагогічні ситуації; підготувати і провести з молодшими школярами виховну годину (фрагмент виховної години), фізкультхвилинку, гру на перерві; підготувати і виразно прочитати невелику казку/оповідання під час педагогічної практики та індивідуальне завдання відповідно до своєї додаткової спеціальності або спеціалізації. Решта студентів у цей час спостерігали та оцінювали навчальну діяльність однокурсників, звертаючи увагу на їхні дії у момент виникнення та розв'язання педагогічної ситуації, формулювали на цих засадах ситуаційні завдання та надалі формували кейси.

Ефективність формуального експерименту дослідження ефективності застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи оцінювалась за проміжними результатами, що давало змогу робити необхідну корекцію, узагальнення експериментального матеріалу, проводити порівняльний аналіз результатів у експериментальних і контрольних групах, формулювати проміжні висновки.

Для забезпечення надійності, вірогідності та валідності одержання експериментальних даних використовувались стандартизовані методики експериментального дослідження, які містять жорстку регламентацію цієї процедури. Крім того, надійність оцінки одержаної експериментальної інформації

гарантувалась вибором незалежних експертів з професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів, на базі яких проводились експериментальні дослідження.

Для встановлення за кожним компонентом рівня досліджуваної готовності було розроблено окрему методику визначення показників: мотиваційно-ціннісного критерію – анкетування; когнітивного – правильність тестових відповідей теоретичного характеру щодо визначеного змісту знань; операційно-діяльнісного – швидкість, якість та обсяг виконання ситуаційних завдань, кількість запропонованих варіантів прийняття рішення щодо педагогічної ситуації, якість формування дидактичного кейсу, новизна у виконанні завдань. Для визначення сформованості рівня готовності майбутніх учителів початкової школи до розв’язання педагогічних ситуацій було використано такі завдання: здійснити аналіз педагогічної ситуації (групи ситуаційних завдань) відповідно до певного алгоритму та обрати оптимальне рішення щодо педагогічної ситуації; виокремити у педагогічній ситуації ситуаційну проблему та сформулювати на її основу ситуаційну задачу обрати правильне рішення у педагогічній ситуації серед кількох запропонованих; розробити дидактичний кейс – скласти план-конспект уроку, виховної години тощо – на засадах аналізу конкретнопредметної дидактичної ситуації.

На початку формувального етапу експерименту було здійснено бальне оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи до розв’язання педагогічних ситуацій. Таке саме вимірювання здійснювалось і після формувального експерименту для визначення кінцевого стану сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи до розв’язання педагогічних ситуацій, які навчалися в умовах традиційної організації цього процесу (контрольні групи), та за експериментальною моделлю (експериментальні групи). Результати застосування технології ситуаційного навчання за рівнями сформованості в майбутніх учителів початкової школи готовності до розв’язання педагогічних ситуацій представлено на рис. 2 і 3.

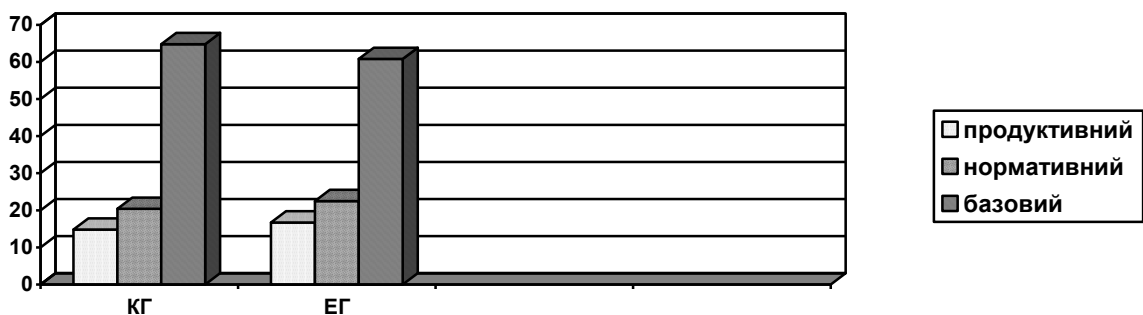

Рис. 2. Узагальнені показники рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до розв’язання педагогічних ситуацій (до експериментального навчання)

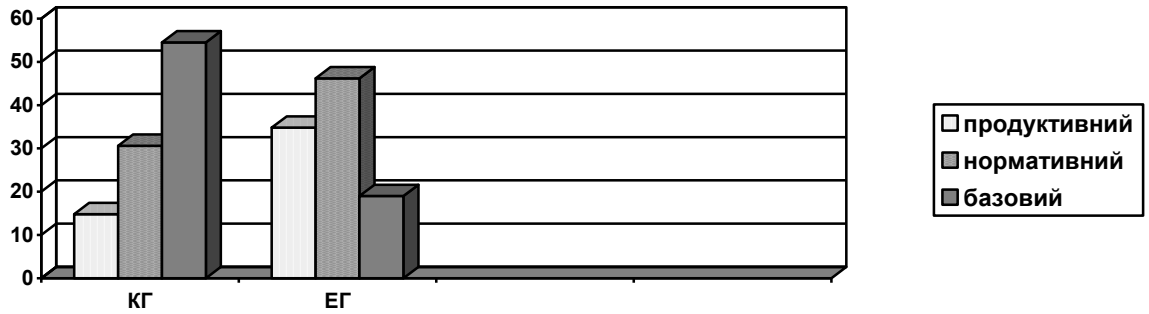

Рис. 3. Узагальнені показники рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до розв'язання педагогічних ситуацій (після експериментального навчання)

Отже, формувальний етап педагогічного експерименту показав дієвість застосування технології ситуаційного навчання у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи. Таким чином, висунута на початку дослідження гіпотеза одержала своє підтвердження. Результати експериментальної роботи засвідчили її ефективність, що дає змогу вважати, що мети дослідження досягнуто, а завдання – виконано.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження технології ситуаційного навчання дало змогу сформулювати деякі висновки і узагальнення.

1. На основі аналізу основних наукових ідей, дефініцій і підходів до вивчення проблеми застосування технології ситуаційного навчання у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи визначено, що зміна сучасної дидактичної парадигми підготовки спеціалістів указанного профілю зумовлює необхідність нових підходів до організації навчання у ВНЗ, які задовольняють потреби особистості в самореалізації та самоактуалізації. Така зміна, насамперед, виявляється в особливостях відповідної дидактичної системи, яка характеризується новим, зокрема міждисциплінарним інтегрованим змістом і технологіями навчання, що можуть забезпечити відповідність підготовки вчителя початкової школи до державних освітньо-кваліфікаційних вимог. Розвиток особистості майбутнього вчителя початкової школи і надання йому якісної освіти нині неможливі без використання інноваційних технологій навчання, оскільки у педагогічному вищому навчальному закладі ці технології виступають і як мета навчання, і як засіб навчання.

Методологія педагогічної науки як система знань про основи й структуру педагогічної теорії потребує визначення теоретичних підходів до вивчення того чи іншого педагогічного явища та принципів застосування цих підходів. Серед визначених підходів до вивчення досліджуваного явища – технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи – системний, синергетичний, технологічний, акмеологічний, особистісно орієнтований, компетентнісний, діяльнісний, міждисциплінарний та інші підходи.

Технологію навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи трактовано як спеціально організоване навчання, за якого забезпечені детальне проектування й реалізація складної системи технологічних компонентів і рефлексування педагогом поетапних навчальних дій, завдяки чому досягається гарантований рівень прогнозованого результату: якісна підготовка вчителя початкової школи. Отже, технологія навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи передбачає гарантованість кінцевого результату і є проектом майбутнього навчального процесу у ВНЗ. Загалом структура технології навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи складається з таких компонентів: мета навчання; зміст навчання; принципи навчання; форми, методи, засоби навчання; суб'єкти навчання: «студент» і «викладач»; результат навчання. Ці компоненти функціонують, підпорядковуючись вимогам системи за певними алгоритмами та потребують постійного застосування педагогічної рефлексії.

2. Ситуаційне навчання, зокрема у підготовці майбутніх учителів початкової школи, передбачає набуття студентами досвіду аналізу професійних ситуацій, прийняття самостійних рішень, тобто пошуку відповідей на суперечливі питання майбутньої реальної професійної діяльності з окремо взятої дисципліни на основі застосування теоретичних знань і засвоєння, таким чином, професійних нових знань, умінь і компетенцій.

Технологія ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи є спеціально організованою системою інтерактивного навчання студентів, за якої гарантований рівень прогнозованого результату (певний аспект кваліфікаційної підготовки вчителя початкової школи) досягається шляхом аналізу і розв'язання ними широкого спектру педагогічних ситуацій (ситуаційних завдань), характерних для початкової школи.

Дидактичною одиницею технології ситуаційного навчання у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи є педагогічна ситуація – сукупність суперечливих обставин, які виникають у педагогічному процесі внаслідок діяльності та вчинків його суб'єктів, потребуючи від них прийняття обґрунтованого рішення, без якого неможливо досягти ефективності зазначеного процесу. Для використання у навчально-виховному процесі педагогічна ситуація оформлюється у вигляді ситуаційного завдання.

Компонентами технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи, виходячи зі структури загалом технології навчання з точки зору міждисциплінарного підходу, є мета і зміст навчання; взаємодія суб'єктів навчання «студент» і «викладач», технологічний інструментарій (зміст, форми, методи та засоби навчання, рефлексія), результат навчання.

Як основні спеціальні методи ситуаційного навчання виступають метод аналізу конкретної ситуації та метод кейс-стаді – спосіб аналізу конкретної ситуації з обов'язковою наявністю кейсу (інформаційного пакета) певного виду, доречного для пошуку вирішення цієї педагогічної ситуації. Обидва методи обов'язково поєднуються з адекватними інтерактивними методами. Методи навчання використовуються в рамках як традиційних форм навчання у ВНЗ, так і інноваційних (наприклад, навчального тренінгу). Їх застосування потребує

спеціальних засобів навчання, насамперед, підготовленої викладачем сукупності ситуаційних завдань і кейсів.

3. Встановлено, що дидактичними умовами застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи є:

- дотримання певної сукупності дидактичних вимог щодо формулювання ситуаційних завдань та формування кейсів;
- спеціальна організація навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі виконання ситуаційних завдань;
- психодидактична готовність викладачів до застосування цієї технології навчання.

Формулювання ситуаційних завдань та формування кейсів необхідно здійснювати відповідно до мети і завдань як навчальної дисципліни, так і власне технології ситуаційного навчання з урахуванням етапу її впровадження і готовності студентів до сприйняття та розв'язання ситуаційного завдання певного рівня складності, здійснення ними пізнавальної діяльності самостійно за певним алгоритмом. Застосування технології ситуаційного навчання для професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи потребує навчально-методичного забезпечення цього процесу: збірок ситуаційних завдань, кейсів; системи диференційованих схем/алгоритмів розв'язання педагогічних ситуацій тощо.

Готовність викладача до застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи виявляється у двох взаємопов'язаних аспектах: психологічному (трансформація поглядів, мотивів, цінностей, установок та дій викладача і в аудиторії, і у викладацькій діяльності загалом у бік особистісно орієнтованого демократичного стилю професійної діяльності) і дидактичному, що передбачає наявність умінь: застосовувати форми, методи і засоби ситуаційного навчання, організовувати інтерактивну взаємодію студентів, добирати та формулювати ситуаційні завдання, формувати кейси відповідно до вимог тощо.

Дотримання усіх перерахованих дидактичних умов дає змогу ефективно застосовувати технологію ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи.

4. На основі вивчення стану застосування технології ситуаційного навчання у педагогічних ВНЗ встановлено, що ця технологія у підготовці майбутніх учителів початкової школи використовується епізодично: у вигляді поодинокого та несистематичного застосування методу аналізу конкретних ситуацій та фактичної відсутності застосування методу кейс-стаді. Дослідження засвідчили, що причина елементарного рівня застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи полягає у психодидактичній неготовності викладачів до цього та браком навчально-методичного забезпечення.

Для здійснення оцінки ефективності технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи необхідним є формування у студентів такого особистісного новоутворення, як готовність до розв'язання педагогічних ситуацій. Критеріями такої готовності є сформованість її компонентів: мотиваційно-ціннісного, когнітивного та операційно-діяльнісного. Для

встановлення даних за критеріями кожного компоненту рівня готовності майбутніх учителів початкової школи до розв'язання педагогічних ситуацій розроблено окрему методичку визначення показників, а саме: мотиваційно-ціннісного компонента – анкетування; когнітивного – правильність тестових відповідей теоретичного характеру щодо визначеного змісту знань; операційно-діяльнісного – швидкість, якість та обсяг виконання ситуаційних завдань, кількість запропонованих варіантів прийняття рішення щодо педагогічної ситуації, якість формування дидактичного кейсу, новизна у виконанні завдань.

Відповідно до охарактеризованих критеріїв та показників готовності майбутніх учителів початкової школи до розв'язання педагогічних ситуацій виокремлено три рівні її сформованості: базовий, нормативний, продуктивний. Встановлено, що за умов традиційного навчання переважна більшість студентів за всіма критеріями визначених компонентів перебуває на базовому рівні готовності до розв'язання педагогічних ситуацій.

5. Дидактична модель застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи, ґрунтуючись на визначених вище теоретично-методологічних підходах, містить обґрунтовані дидактичні умови, структуру і компоненти цієї технології.

Унаслідок експериментальної перевірки ефективності змодельованої технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи можна стверджувати, що відбулися статистично значущі зміни у рівнях готовності студентів до розв'язання педагогічних ситуацій в експериментальних групах: суттєво збільшився відсоток студентів на продуктивному (з 14,8 % до 52,3 %) і нормативному (з 30,6 % до 33,8 %) рівнях та зменшилась кількість студентів на базовому рівні (з 54,5 % до 9,8 %), що свідчить про дієвість застосування технології ситуаційного навчання у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи, коректність висунутих на початку дослідження основної та часткових гіпотез.

6. Результати проведеного експериментального дослідження стали основою для укладання методичних рекомендацій щодо застосування технології ситуаційного навчання для викладачів, учителів-практиків і студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Отже, з метою ефективності застосування технології ситуаційного навчання необхідно:

а) дотримуватися чітких дидактичних вимог щодо формулювання ситуаційних завдань та формування кейсів – передбачати чітку відповідність матеріалу ситуаційного завдання чи кейсу змісту тієї дисципліни, що вивчається; дотримуватися відповідності ситуаційного завдання меті та формі навчального заняття; ретельно відбирати вид педагогічної ситуації для відповідного виду ситуаційного завдання та кейсу; формулювати ситуаційне завдання та формувати кейси з урахуванням його типу і мети; долучати до кейсу матеріали з офіційних джерел, статистичну інформацію; уникати формування кейсів лише з одним правильним рішенням;

б) спеціально організовувати навчально-пізнавальну діяльність студентів у процесі виконання ситуаційних завдань: цілеспрямовано розробляти навчально-

методичне забезпечення цього процесу (збірки ситуаційних завдань, кейсів; систему диференційованих схем/алгоритмів розв'язання педагогічних ситуацій; методичні рекомендації щодо застосування схем/алгоритмів розв'язання педагогічних ситуацій, формулювання та використання ситуаційних завдань, формування та використання кейсів); визначати точний час, потрібний для кожного етапу виконання завдання; орієнтуватися на максимальну самостійність студентів у роботі з навчальним матеріалом; підготувати зразки правильних педагогічних рішень та шкали оцінювання з критеріями; орієнтувати студентів на дотримання етапів алгоритму розв'язання педагогічної ситуації та алгоритму виконання ситуаційного завдання; застосовувати в обґрунтованому поєднанні традиційні та інтерактивні методи навчання; використовувати адекватні методи технології ситуаційного навчання у рамках традиційних форм навчання (лекційних, семінарських занять тощо);

в) набувати психодидактичної готовності до застосування цієї технології навчання: перебудовувати мотиваційно-ціннісні установки (переходити з позиції «лектор» – на позицію «модератор»); сприймати студента як співавтора навчального процесу; враховувати наявність багатосторонньої комунікації: «викладач ↔ студент ↔ студенти», заохочуючи студентів до співпраці, партнерської взаємодії на занятті); організовувати навчання на засадах навчального діалогу та взаємної поваги обох сторін, що сприятиме створенню психологічного комфорту в аудиторії та дасть можливість педагогу реалізувати найголовніші дидактичні принципи; налаштовуватися на технологію ситуаційного навчання як на особливе поєднання інтерактивних форм роботи та самостійності студентів; ураховувати те, що викладач є взірцем для студентів, тому спонукає майбутніх учителів початкової школи обирати певну технологію навчання для застосування в їхній подальшій педагогічній діяльності; усвідомлювати та розуміти сутність педагогічної ситуації як первинної дидактичної одиниці технології ситуаційного навчання, компоненти та співвідношення вказаної технології з іншими технологіями навчання; дотримуватися принципів дидактичної діяльності сучасного викладача та виконувати психодидактичні функції.

Подальша розробка теорії і практики застосування технології ситуаційного навчання у вищій педагогічній школі могла б здійснюватися за такими напрямками: застосування технології ситуаційного навчання та інших інноваційних технологій у підготовці майбутніх учителів різних предметів; застосування елементів ситуаційного аналізу у початковій школі з метою розвитку творчих здібностей молодших школярів; комп'ютерне забезпечення підготовки майбутніх учителів початкової школи до інноваційно-фахової діяльності; порівняльна перевірка освітніх результатів застосування різних технологій навчання у педагогічному ВНЗ тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації
Монографії:

1. Осадченко І. І. Теорія і практика ситуаційного навчання у підготовці

майбутніх учителів початкової школи : монографія / І. І. Осадченко. – Умань : ПП Жовтий, 2011. – 414 с.

Посібники:

2. Осадченко І. І. Вступ до спеціальності : навч.-метод. посіб. / Осадченко Інна. – Умань : ПП Жовтий, 2009. – 46 с.

3. Осадченко І. Основи педагогічної майстерності : навч.-метод. посіб. / Осадченко Інна. – Умань : ПП Жовтий, 2009. – 132 с.

4. Осадченко І. І. Методика виховної роботи : навч.-метод. посібник для викладачів та студ. пед. спец. / Осадченко Інна. – вид. 2-ге. стереотипне. – Умань : ПП Жовтий, 2012. – 220 с.

5. Осадченко І. І. Психодидактичні засади застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи : навч.-метод. посіб. для викладачів та студ. пед. спец. / Осадченко Інна. – Умань : ПП Жовтий, 2012. – 54 с.

6. Осадченко І. І. Ситуаційні завдання, кейси, збірки педагогічних ситуацій : навч.-метод. посібник для викладачів та студентів педагогічних спеціальностей / Осадченко Інна. – Умань : ПП Жовтий, 2012. – 150 с.

Методичні рекомендації та навчальні програми:

7. Осадченко І. І. Методичні рекомендації щодо проведення виховної години з використанням технології ситуаційного навчання / Осадченко І. І. – Умань : РВЦ «Прометей», 2009. – 12 с.

8. Осадченко І. І. Основи педагогічної майстерності : навч. програма / І. І. Осадченко. – Умань : Візаві, 2008. – 36 с.

9. Осадченко І. І. Теорія та методика виховання : навч. програма / І. І. Осадченко. – Умань : Візаві, 2012. – 36 с.

Фахові публікації:

10. Осадченко І. І. Особливості використання інтерактивних технологій навчання на заняттях курсу «Основи педагогічної майстерності» / Осадченко І. І. // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) [та ін.]. – К. : Міленіум, 2007. – Вип. 19. – С. 83–88.

11. Осадченко І. І. Сутність та класифікація тренінгів як занять у вищій школі / Осадченко І. І. // Наукові записки Вінницького державного університету імені Михайла Коцюбинського : зб. наук. пр. – Сер. : Педагогіка і психологія / ред. кол. : М. І. Сметанський (голова) [та ін.]. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2009. – Вип. 27. – С. 301–308.

12. Осадченко І. І. Розробка класифікації педагогічних ситуацій на основі порівняльного аналізу наукових джерел / Осадченко І. І. // Вісник Черкаського університету. – Сер. : Педагогічні науки. – Черкаси, 2009. – Вип. 145. – С. 98–103.

13. Осадченко І. І. Особливості дидактико-психологічної взаємодії у системі «викладач↔студент» у контексті застосування технології ситуаційного навчання / Осадченко І. І. // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / ред. кол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) [та ін.]. – Запоріжжя, 2009. – Вип. 4 (57). – С. 375–385.

14. Осадченко І. І. Різноманітність ефективності застосування ситуаційної

методики навчання у ВНЗ / Осадченко І. І. // Вісник Черкаського університету. – Сер. : Педагогічні науки. – Черкаси, 2010. – Вип. 181, ч. II. – С. 42–47.

15. Осадченко І. І. Аналіз поняття «дидактична система» у контексті педагогічних категорій / Інна Осадченко // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини / ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред) [та ін.]. – Умань : ПП Жовтий, 2010. – Вип. 1. – С. 36–45.

16. Осадченко І. І. Дидактичні умови застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкових класів на заняттях курсу «Методика виховної роботи» / І. І. Осадченко // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Сер. : Педагогічні науки. – Луцьк, 2010. – Вип. 14. – С. 25–31.

17. Осадченко І. І. Сутність та дидактичні умови організації і проведення поетапної педагогічної рефлексії на заняттях у ВНЗ / Осадченко Інна Іванівна // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія : зб. статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2010. – Вип. 26, ч. 3. – С. 164–171.

18. Осадченко І. І. Дидактична характеристика та функціональне спрямування ситуаційної методики навчання у педагогічних вузах / І. І. Осадченко // Вища освіта України. – 2010. – № 3 (дод. 1), темат. вип. «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технологія», т. 1. – С. 382–388.

19. Осадченко І. І. Сутність різновидової педагогічної рефлексії / Інна Осадченко // Обрії. – 2010. – Вип. 2(31). – С. 38–41.

20. Осадченко І. І. Методологічні підходи до розуміння сутності поняття «технологія освіти» / І. І. Осадченко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. – Кривий Ріг : Редакція КДПУ, 2010. – Вип. 30. – С. 55–61.

21. Осадченко І. І. Критерії технологічності ситуаційного навчання / Осадченко І. І. // Вісник Черкаського університету. – Сер. : Педагогічні науки. – Черкаси, 2010. – Вип. 186. – С. 104–110.

22. Осадченко І. І. Сутність поняття «педагогічна технологія» з точки зору сучасних методологічних підходів / Осадченко І. І. // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2010. – Вип. 33. – С. 94–99.

23. Осадченко І. І. Особливості організації та проведення педагогічної практики в умовах застосування технології ситуаційного навчання / Осадченко І. І. // Вісник Черкаського університету. Сер. : Педагогічні науки. – Черкаси, 2010. – Вип. 191, ч. 2. – С. 95–100.

24. Осадченко І. І. Дидактичні проблеми застосування ситуаційної методики навчання у вищих навчальних закладах / Осадченко І. І. // Зб. наук. пр. – Сер. : Педагогічні науки. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2010. – Вип. 55. – С. 329–335.

25. Осадченко І. І. Технологічна скомпонованість технології ситуаційного навчання / Осадченко І. І. // Проблеми трудової і професійної підготовки : наук.-метод. зб. / кол. авт. ; відповід. ред. і укл. В. В. Стешенко. – Слов'янськ : СДПУ, 2010. – Вип. 15. – С. 96–102.

26. Осадченко І. І. Дефініція та дидактична сутність поняття «кейс-метод» / Інна Осадченко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний

педагогічний університет імені Григорія Сковороди» : наук.-теорет. зб. Сер. : Педагогіка. – Переяслав-Хмельницький, 2010. – Вип. 19. – С. 169–173.

27. Осадченко І. І. Категоріальна розмежованість понять «технологія навчання» та «методика навчання» / І. І. Осадченко // Наука і освіта. Сер. : Педагогіка і психологія. – 2010. – № 8/LXXXXV, Жовтень – листопад. – С. 102–108.

28. Осадченко І. І. Дидактична взаємозалежність технології проблемного, контекстового та ситуаційного навчання / Інна Осадченко // Науковий вісник Чернівецького університету. Сер. : Педагогіка та психологія. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. – Вип. 517. – С. 97–110.

29. Осадченко І. І. Декомпозиція поняття «педагогічна ситуація» (у контексті підготовки майбутніх учителів початкових класів) / Інна Осадченко // Науковий вісник Чернівецького університету. Сер. : Педагогіка та психологія. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. – Вип. 529. – С. 127–137.

30. Осадченко И. И. Теоретические предпосылки внедрения ситуационного обучения при подготовке будущих учителей / Осадченко И. И. // Хабаршы Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті. – «Педагогика ғылымдары» сериясы. – Алматы, 2010. – № 2 (26). – С. 54–59.

31. Осадченко І. І. Технологія ситуаційного навчання в контексті класифікації сучасних технологій навчання / Осадченко І. І. // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / ред. кол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) [та ін.]. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 17 (70). – С. 156–162.

32. Осадченко І. І. Загальна структурна характеристика технології навчання у підготовці майбутніх учителів початкових класів / Інна Осадченко // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2011. – Вип. 4, ч. 2. – С. 13–21.

33. Осадченко І. І. Методологія загальнонаукового та конкретнонаукового рівнів дослідження дидактичних умов застосування технології ситуаційного навчання у ВНЗ / І. І. Осадченко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. – № 2 (12). – С. 292–301.

34. Осадченко І. І. Характеристика дидактичної одиниці технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкових класів / Інна Осадченко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2011. – Вип. 38. – С. 102–114.

35. Осадченко І. І. Класифікація ситуаційних завдань у контексті застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи / І. І. Осадченко // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН молодьспорт України. – К., 2011. – Вип. 70. – С. 108–112.

36. Осадченко І. І. Сутнісна взаємозалежність ключових понять змісту технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкових класів / І. І. Осадченко // Зб. наук. пр. Бердянського педагогічного університету. – Сер. : Педагогічні науки. – Бердянськ : БДПУ, 2012. – № 4. – С. 148–161.

37. Осадченко І. І. Дидактичні вимоги та методика формування кейсів у контексті підготовки майбутніх учителів початкової школи / Інна Осадченко // Наукові записки. Сер. : Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. Винниченка, 2012. – № 107/2. – С. 58–69.

Опубліковані праці апробаційного характеру

Тези доповідей, матеріали конференцій:

38. Осадченко І. І. Психолого-педагогічні основи спілкувального середовища студентів / Інна Осадченко // Роль едукативного середовища у підготовці вчителя сільської школи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Умань, 4–5 жовт. 2007 р.) / ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) [та ін.]. – Умань : РВЦ «Софія», 2007. – С. 27–28.

39. Осадченко І. І. Характеристика педагогічної рефлексії / Осадченко І. // Наукові дослідження – теорія та експеримент 2009 : матеріали п'ятої Міжнар. наук.-практ. конф., (Полтава 18–20 трав. 2009 р.). – Полтава : Вид-во «ІнтерГрафіка», 2009. – Т. 10. – С. 54–58.

40. Осадченко І. І. Ситуаційне навчання як засіб нової парадигми професійно-комунікативних технологій навчання / І. І. Осадченко // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., (Одеса, 10–12 верес. 2009 р.) / під заг. ред. В. Г. Спринсяна. – Одеса : Друк, 2009. – С. 341–343.

41. Осадченко І. І. Дидактичні особливості застосування технологій інтерактивного навчання у підготовці майбутніх учителів початкових класів / Осадченко І. І. // Формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи в умовах ВНЗ : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Умань, 8–9 жовт. 2009 р.). – Умань : ПП Жовтий, 2009. – С. 67–70.

42. Осадченко І. І. Дидактико-психологічні проблеми застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкових класів / Осадченко І. І. // Викладач і студент: умови особистісного і професійного зростання: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Черкаси, 29–30 жовт. 2009 р.). – Черкаси : Вид-во ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2009. – С. 93–97.

43. Осадченко І. І. Формування у ВНЗ педагогічного спрямування дидактичних кейсів на матеріалах творчої спадщини О. А. Захаренка / Осадченко І. І. // Спільна робота школи, сім'ї, громадськості з формування особистості, Людини, громадянина : матеріали Сьомих Всеукраїнських Захаренківських педагогічних читань 2 лютого 2010 р., м. Черкаси / за заг. ред. Прокопенко Л. І. – Черкаси : Вид-во ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2010. – С. 52–54.

44. Осадченко І. І. Роль викладача у контексті застосування технології ситуаційного навчання / Осадченко І. І. // Проблеми психології діяльності в особливих умовах : матеріали II Міжвузівської наук. конф., (Черкаси, 26 лют. 2010 р.). – Черкаси : Академія пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля МНС України, 2010. – С. 102–103.

45. Осадченко І. І. Генеза методу кейс-стаді в освітньому просторі вищої школи / Осадченко І. І. // Педагогіка вищої школи у XXI столітті: сучасний стан і перспективи розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Одеса, 25 берез.

2010 р.) / за заг. ред. : Л. М. Голубенко, О. С. Цокур. – Одеса : ВМВ, 2010. – Ч. I. – С. 53–56.

46. Осадченко І. І. Освітня значущість застосування ситуаційної методики навчання / Осадченко І. І. // Вища школа: національні пріоритети і європейські орієнтири: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Черкаси, 29–30 квіт. 2010 р.). – Черкаси : Вид-во ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2010. – С. 49–52.

47. Осадченко І. І. Компоненти технології навчання як складової дидактичної системи / Осадченко І. І. // Психолого-педагогічні умови організації розвивального середовища в закладах освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Херсон, 6–7 трав. 2010 р.). – Херсон, 2010. – С. 214–216.

48. Осадченко І. І. Мета, завдання та ідеї застосування ситуаційної методики навчання у ВНЗ / Інна Іванівна Осадченко // Підготовка студентів до майбутньої професійної діяльності: теорія і практика : матеріали III Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., (м. Переяслав-Хмельницький, 13–14 трав. 2010 р.) [наук.-теорет. посіб. / наук. ред. : В. П. Коцур, О. І. Шапран ; укл. О. М. Сергійчук]. – Переяслав-Хмельницький : «Вид-во К.С.В.», 2010. – Вип. 3 : Сучасні проблеми професійної підготовки майбутнього фахівця: інноваційний досвід і перспективи. – С. 258–259.

49. Осадченко І. І. Характеристика завдань та змісту технології навчання як дидактичної категорії / Осадченко І. І. // Спільна робота школи, сім'ї, громадськості з формування особистості, громадянина України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Черкаси, 18–19 трав. 2010 р.) / за заг. ред. Прокопенко Л. І. – Черкаси : Вид-во ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2010. – С. 46–47.

50. Осадченко І. І. Эффективность деятельности преподавателя в контексте использования технологии ситуационного обучения в вузе / Осадченко И. И. // Психология и педагогика инноваций в условиях непрерывного образования : материалы II Междунар. науч.-практ. Интернет-конф., (Ставрополь, Россия, 20 мая – 20 июня 2010 р.). – Ставрополь : Изд-во СГУ, 2010. – С. 76–79.

51. Осадченко І. І. Дидактична взаємозалежність технології інтерактивного та ситуаційного навчання / Осадченко І. // Роль едукативного середовища в підготовці вчителя початкової школи : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф., (Умань, 7–8 жовт. 2010 р.). – Умань : ПП Жовтий О. О., 2010. – С. 130–135.

52. Осадченко И. И. Характеристика общедетальной и ситуационной педагогической рефлексии / И. И. Осадченко // Профессиональная рефлексия педагога как условие развития рефлексивно-оценочных способностей учащихся : материалы IV Междунар. заочной науч.-практ. конф., (Ульяновск, Россия, 11 нояб. 2010 г.) / под ред. А. Д. Барбитовой. – Ульяновск : УИПКПРО, 2010. – С. 54–58.

53. Осадченко І. І. Характеристика задачно-проблемного та ситуаційного підходів до досліджень у галузі дидактики вищої школи / Осадченко І. І. // Матеріали за 6-а міжнародна научна практична конференція «Honors high School», 17–25 November, 2010 (г. Софія, Болгарія). Педагогічески науки. – Софія : «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2010. – Т. 12. – С. 35–39.

54. Осадченко І. І. Технологічна структура процесу навчання / Інна Осадченко // Формування готовності викладача вищого навчального закладу до професійної діяльності : матеріали регіон. наук.-метод. семінару, (Умань, 17 груд.

2010 р.) / Уманськ. пед. ун-т ім. Павла Тичини ; ред. кол. : Дудник О. В. [та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2010. – С. 56–57.

55. Осадченко І. І. Здійснення правового виховання школярів засобами технології ситуаційного навчання / Осадченко І. І. // Восьмі міжнародні Захаренківські пед. читання «Формування особистості, Людини в закладах освіти» : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., (Черкаси, 2 лют. 2011 р.) / за заг. ред. Прокопенко Л. І. – Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2011. – С. 54–56.

56. Осадченко И. И. Особенности организации аналитической деятельности студентов педагогических специальностей в условиях использования технологии ситуационного обучения / И. И. Осадченко // ТехноОбраз–2011. Роль и место образовательной среды в непрерывном развитии и саморазвитии личности обучающихся : материалы VIII междунар. науч.-практ. конф., (Гродно, Беларусь, 17–18 марта 2011 г.) : в 4-х ч. / ред. кол. : В. П. Тарантей (гл. ред.), О. М. Дорошко (зам. гл. ред.) [и др.] ; ГрГУ им. Я. Купалы. – Гродно : ГРГУ, 2011. – Ч. 4. – С. 132–135.

57. Осадченко І. І. Використання технології ситуаційного навчання в процесі викладання курсу «Основи педагогічної майстерності» / Інна Осадченко // Роль педагогічних дисциплін у формуванні майбутнього фахівця : матеріали Всеукр. наук.-метод. семінару в рамках II етапу Всеукр. олімпіади з навчальної дисципліни «Педагогіка», (Умань, 14 квіт. 2011 р.) / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.] – Умань : ПП Жовтий О. О., 2011. – С. 100–105.

58. Осадченко І. І. Дидактичні умови інтеграції сучасних технологій навчання у підготовці майбутніх учителів початкових класів / Осадченко І. І. // Наука та освіта в сучасному університеті в контексті міжнародного співробітництва : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., (Маріуполь, 23–25 трав. 2011 р.). – Маріуполь, 2011. – С. 234–235.

59. Осадченко И. И. Общедидактические условия использования технологии ситуационного обучения в подготовке будущих учителей начальных классов / Осадченко И. И. // Психология и педагогика инноваций в условиях непрерывного образования : материалы III Междунар. науч.-практ. Интернет-конф., (Ставрополь, Россия, 1 июня – 5 октяб. 2011 г.). – Ставрополь : Изд-во СГУ, 2011. – С. 103–105.

60. Осадченко І. І. Характеристика мети та змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів в умовах застосування технології ситуаційного навчання / Осадченко І. І. // Матеріали першого міжнар. пед. конгресу «Дошкільна, перед дошкільна та початкова ланки освіти: реалії та перспективи», (Одеса, 30 черв. – 2 лип. 2011 р.). – Одеса : Абрикос Компани, 2011. – С. 126–127.

61. Осадченко І. І. Мета та очікувані результати застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи / Інна Іванівна Осадченко // Materiály VII mezinárodní vědecko-praktická conference «Nastolení moderní vědy – 2011» 27.09.2011–05.10.2011 (Praha, Cechia). – Díl 6. Pedagogika. – Praha : Publishing House «Education and Science» s.r.o., 2011. – S. 25–28.

62. Осадченко І. І. Характеристика організаційних форм навчання у контексті застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів

початкових класів / І. І. Осадченко // Актуальні проблеми педагогіки та психології : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Львів, 7–8 жовт. 2011 р.) : у 2-х ч. – Львів : Львівська педагогічна спільнота, 2011. – Ч. 2. – С. 94–96.

Публікації у інших виданнях:

63. Осадченко І. І. Психодидактичні аспекти застосування технології ситуаційного навчання / Інна Осадченко // Вісник наукової лабораторії «В. О. Сухомлинський і школа XXI століття». – Вип. ІХ / за ред. В. Г. Кузя. – Умань : ПП Жовтий, 2011. – С. 100–108.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

Посібники:

64. Осадченко І. І. Щоденник класного керівника : навч.-метод. посіб. для студ. пед. спец-тей / [упор. І. І. Осадченко]. – 4-е вид., переробл. – Умань : СПД Жовтий, 2009. – 84 с.

Фахові публікації:

65. Осадченко І. І. Історія проведення Фестивалю педагогічної творчості УДПУ імені Павла Тичини / Осадченко І. І. // Вісник Черкаського університету. – Сер. : Педагогічні науки. – Черкаси, 2008. – Вип. 131. – С. 19–24.

66. Осадченко І. І. Сутнісна характеристика нової дидактичної парадигми / Осадченко І. І. // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : зб. наук. пр. / за заг. ред. : В. Д. Будака, О. М. Пехоти. – Миколаїв : МДУ ім. В. О. Сухомлинського, 2010. – Вип. 1.29. – С. 124–134. – (Сер. «Педагогічні науки»).

67. Осадченко І. І. Термінологічний аналіз дидактичних категорій: «система», «вид», «тип», «модель», «технологія» / Інна Осадченко // Зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / гол. ред. Мартинюк М. Т. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2010. – Ч. 1. – С. 217–226.

68. Осадченко І. І. Методологические подходы к категориальной характеристике понятия «педагогическая технология» / И. И. Осадченко // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Сер. : Педагогика, психология. – 2010. – № 2 (2). – С. 91–94.

Тези доповідей, матеріали конференцій:

69. Осадченко І. І. Аспекти створення психологічного комфорту на заняттях як запоруки збереження здоров'я студентів та викладачів / І. І. Осадченко // Инновационные технологии в сфере туризма, гостеприимства, рекреации и экскурсоведения : материалы Междунар. науч.-практич. конф., (Симферополь, 16–17 сентяб. 2008 г.). – Симферополь : Крымский факультет государственного высшего учебного заведения «Запорожский национальный университет», 2008. – С. 152–159.

Публікації у інших виданнях:

70. Осадченко І. І. Классификационная отнесенность технологии ситуационного обучения / И. И. Осадченко // Ценности профессиональной деятельности современного педагога : межвузовский сб. науч. трудов / под общ. ред. : М. И. Лукьяновой, Е. А. Лодатко. – Черкассы ; Ульяновск : УИПКПРО, 2011. –

С. 227–235.

АНОТАЦІЇ

Осадченко І. І. Технологія ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання. – Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук, Київ, 2013.

У дисертації досліджено дидактичні засади застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи. Науково обґрунтовано положення про те, що професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи має реалізовуватися шляхом організації систематичного різноаспектного аналізу професійних ситуацій у навчанні студентів. З'ясовано сутність технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи як спеціально організованої системи інтерактивного навчання студентів, за якої гарантований рівень прогнозованого результату (певний аспект кваліфікаційної підготовки вчителя початкової школи) досягається шляхом аналізу і розв'язання ними широкого спектру педагогічних ситуацій (ситуаційних завдань), характерних для початкової школи. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено розроблену дидактичну модель технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи, дидактичними умовами реалізації якої є: дотримання дидактичних вимог щодо формулювання ситуаційних завдань та формування кейсів; спеціальна організація навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі виконання ситуаційних завдань; психодидактична готовність викладачів до застосування цієї технології навчання.

Ключові слова: технологія навчання, професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи, технологія ситуаційного навчання, дидактична модель, дидактична одиниця, педагогічна ситуація, ситуаційне завдання, психодидактичні умови, інтерактивні методи навчання, метод кейс-стаді, метод аналізу конкретних ситуацій, тренінг.

Осадченко И. И. Технология ситуационного обучения в подготовке будущих учителей начальной школы. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Институт педагогики Национальной академии педагогических наук Украины, Киев, 2013.

В диссертации исследуются дидактические основы технологии ситуационного обучения в подготовке будущих учителей начальных классов.

Научно обосновано, что современная профессиональная подготовка будущих учителей начальной школы должна быть реализована путем организации систематического разноаспектного анализа профессиональных ситуаций в обучении студентов. Реализации цели внедрения такой модели обучения в высшей педагогической школе от общих рекомендаций до ориентированного алгоритма действий будущего специалиста должна быть подчинена вся дидактическая система. Доказано, что, поскольку технология обучения – способ реализации тех или иных

теоретико-концептуальных основ дидактической системы, то одна из основных дидактических особенностей оптимизации современной дидактической системы профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы – внедрение в высшие учебные заведения технологии ситуационного обучения с учетом эффективного опыта использования ситуационной методики обучения в экономическом высшем образовании.

Определена сущность технологии ситуационного обучения в подготовке будущих учителей начальной школы как специально организованного обучения, благодаря которому достигается гарантированный уровень ожидаемого результата (квалифицированная подготовка специалиста), который реализуется путем целенаправленного анализа педагогических ситуаций (ситуационных заданий), характерных для начальной школы, преимущественно с использованием интерактивных методов обучения. Теоретически обоснована и экспериментально проверена разработанная дидактическая модель технологии ситуационного обучения в подготовке будущих учителей начальной школы, дидактическими условиями которой являются следующие: соблюдение дидактических требований к формулированию ситуационных заданий и формированию кейсов; специальная организация учебно-познавательной деятельности студентов в процессе выполнения ситуационных заданий; психодидактическая готовность преподавателей к использованию этой технологии обучения.

Сгруппированы критерии эффективности ситуационных заданий как дидактических единиц, и предложена их классификация в контексте использования технологии ситуационного обучения в подготовке будущих учителей начальной школы. На основе анализа научных источников и эмпирического анализа предложена обобщенная схема выполнения ситуационного задания (анализа педагогической ситуации): первичный анализ содержания педагогической ситуации → выделение ситуационной проблемы → формулирование первичной ситуационной задачи → формулирование вторичной ситуационной задачи (по необходимости) →... → принятие решения → формулирование стратегической ситуационной задачи (анализ принятия решения).

Выделены и сгруппированы дидактические требования к формулированию ситуационных заданий и формированию кейсов; к выбору применения одного из методов технологии ситуационного обучения: анализа конкретных ситуаций или кейс-стади. Определены особенности дидактического согласования метода анализа конкретных ситуаций с методами и приемами интерактивного обучения в подготовке будущих учителей начальной школы в зависимости от вида и дидактической цели ситуационного задания.

Обосновано, что для осуществления оценки эффективности технологии ситуационного обучения в подготовке будущих учителей начальной школы необходимым является формирование у студентов такого личностного новообразования, как готовность к решению педагогических ситуаций. Критериями такой готовности является сформированность ее компонентов: мотивационно-ценностного, когнитивного и операционно-деятельностного. Для определения данных по каждому критерию уровня готовности будущих учителей начальной школы к решению педагогических ситуаций разработана отдельная методика

определения показателей, а именно: мотивационно-ценностного компонента – анкетирование; когнитивного – правильность тестовых ответов теоретического характера относительно определенного содержания знаний; операционно-деятельностного – скорость, качество и объем выполнения ситуационных заданий, количество предложенных вариантов принятий решений относительно педагогической ситуации, качество формирования дидактического кейса, новизна в выполнении заданий.

В соответствии с охарактеризованными критериями и показателями готовности будущих учителей начальной школы к решению педагогических ситуаций выделены три уровня ее сформированности: базовый, нормативный, продуктивный. Установлено, что при условии традиционного обучения большинство студентов по всем критериям определенных компонентов находится на базовом уровне готовности к решению педагогических ситуаций. Результаты экспериментального обучения свидетельствуют о том, что результаты формирования готовности будущих учителей начальной школы выше там, где внедрялась дидактическая модель технологии ситуационного обучения.

Ключевые слова: технология обучения, профессиональная подготовка будущих учителей начальной школы, технология ситуационного обучения, дидактическая модель, дидактическая единица, педагогическая ситуация, ситуационное задание; психодидактические условия, методы интерактивного обучения, метод кейс-стади; метод анализа конкретных ситуаций, тренинг.

Osadchenko I. I. Technology of situational teaching in pre-service primary school teachers' training. – As a manuscript.

Thesis for a Doctoral Degree in speciality 13.00.09 – Theory of Teaching. – Pedagogical Institute of Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 2013.

Didactic conditions of situational teaching in pre-service future primary school teachers training have been investigated in the doctoral thesis.

At It has been proved pre-service primary school teachers' training is to be realized by organizing systematic various analysis of vocational situations in students' studying. The whole didactic system must be considered so that to achieve goals applying such teaching model at higher pedagogical school from general recommendations to oriented simultaneous actions of the future teacher. As technology of teaching is the way of realizing some theoretical and conceptual peculiarities of didactic system, introducing the technology of situational teaching into practice of higher educational establishments considering effective experience of using the methodology of situational teaching in educational management is one of the main didactic features of optimization the modern didactic system in in-service primary school teachers' training. Essence of technology of situational teaching in pre-service primary school teachers' training has been found out as a special organized teaching owing to which assured level of expecting result (qualified teacher's training) is gained that accomplished by aimed analysis of pedagogical situations (situational tasks) common for primary schools with the help of using interactive teaching methods in most cases.

The author's didactic model of applying technology of situational teaching in pre-service future primary school teachers' training has been theoretically grounded and

experimentally proved. Didactic conditions of this model implementation are: meeting the didactic requirements for the formulation of situation tasks and using case-method, special organization of students' learning in the process of situational tasks accomplishment, psycho-didactic teachers' willingness to use this learning technology.

Keywords: technology of teaching, pre-service future primary school teachers' training, technology of situational teaching, didactic model, didactic unit, pedagogical situation, situational task, psycho-didactic conditions, interactive teaching method, case-study method, method of the analysis of particular situations, training.